

17046

Magyar

1933

A.M.N. MUZEUM
HIRTALPOSZTÁSA

munka

kulturbeszámoló szerkeszti: kassák lajos

a 27-ik szám tartalomjegyzéke: „új szellemiség” (gró lajos) ● kinal történet (ágnés smedley lajos) ● patika a „kereszthez” (e. johansenn) ● emlékbesség helyett (nádas endre) ● vers (kossán klára) ● tomszki beszélgetés (l. ehrenburg) ● jegyzetek kassák új regényéhez (nádass józsef) ● gyerekek a tanyán (andreánszky istván) ● rajz (schubert ernő)

1933. április IV évfolyam 27 szám

„Új szellemiség”

Ahová nézünk, mindenütt nyugtalanságot látunk. Fasiszta diktatúra, válság, munkanélküliség, fegyverkezés, kegyes szemforgatás, öngyilkosságjárvány, barbárság, hisztéria, ököljog az egyik oldalon és dermedt csend, fásultság, közöny, lelki meghasonlás, vagy cinizmus a másik oldalon. Úgy látszik feneketlen mélységek felett imbolygunk s mindannyiunkat az elmerülés veszélye fenyeget.

A polgári humanisták egy része riadtan kiált fel az új emberért. Az elmúlt hónapokban külföldön és nálunk is egyik tanulmány jelent meg a másik után, amelyek mindegyike megállapítja a mai polgári embertípus csődjét s valami új, másfajta embertípus után vágyakozik. Egyik az eddigi „haszonelvi típus” helyett a „közösségi típusnak”, a másik a mai anyagias ember helyett, a kapitalizmust megvető új valóságos intellektusú hívő embernek körvonalait látja kialakulni.

S amíg a valóság törvényei kíméletlenül érvényesülnek, új erőre lángol a metafizika, a misztikum, az öncélú szellemiség. A német nemzetű szocializmus vezére a XX. század mithoszáról ír s az irodalomban, művészetben, zenében, filmben egész Európában, különösen az újabb német események hatása alatt, mindenütt hódításra indul az „új irányzat”, amelynek soraiban ott találjuk a magukat „baloldalinak” nevező fiatal művészek és írók egy részét is. A „materializmus” helyett a lélek, a szellem, a „homo estheticus” egyedülvalóságát hirdeti és sajátos társadalmi kollektivistá felfogása mellett az egyéniség jogait követeli. A külvilágból visszalép a belvilágba.

Az új irányzat számtalan forrásból táplálkozik, indokolása is más és más, egyik helyen keresztény, a másik helyen keresztényellenes alapon épül fel, de közös vonás benne: a valóságtól való elfordulás. Minden korban a művészet és a filozófia a kor szellemi és érzelmi életének a kifejeződése. Ez az új „szellemiséget” hirdető „irányzat” is szoros függvénye a társadalomalakulás mai fokának s természetes, hogy a valóságtól való elfordulását a naturalizmus elleni támadással indokolja. A baloldal ellen a naturalizmus vádjával hadakozik.

De hiszen ki is követeli a naturalizmust? Más a naturalizmus és más az életszerűség. A naturalizmus az apró részletek fotografikus feldolgozásával mereven szétválasztotta a részt az egésztől. Egyben pedig megkötötte az emberi szellem szabad szárnyalását. Leragadottságában épen úgy elabsztrahálta a valóságot, mint a metafizika bármely más megnyilvánulása. Másszóval a naturalizmus egyenlő a szempontnélküliséggel. A naturalizmus leszűkített és atomizáló formája nem is adhatta a valóságot, mert az nem a részletek önmagáért való elkülönülésében, hanem azok összefüggéseiben jelentkezik. Önmagában semminek sincs értelme és jelentősége, ez csak viszonylatban mutatható fel. Egy asztal jelentősége nem önmagában az asztalban, hanem az emberhez, az emberi társadalomhoz való viszonyában domborodik ki, épen úgy, mint bármely más jelensége; beleértve az embert is. Ami Zólaiban még ma is értékes, ez nem a naturalizmus, hanem a különlegesen Zólai naturalizmuson túllépő érték s ezt akár romantikának is nevez-

hetjük. Ezen a romanticizmuson keresztül mutatkozik meg az a társadalomkritikai szempont, ami Zóla irodalmát a reprodukzív naturalizmuson túlemeli.

Arról sincsen szó többé, hogy a riport foglalja el az irodalom helyét. A riportirodalom, amely annakidején a pszichologikus regény ellenhatásaként keletkezett, elvesztette létjogosultságát. Mert bár a riportnak, megvannak a maga sajátos értékei, kiderült, hogy a riport a művészi területen ugyancsak merev mechanizmushoz vezet.

Senki sem vonhatja kétségbe a lelki tényezők jelentőségét. Sőt, véleményünk szerint a jövőben a gyakorlati társadalmi lélektan nagyon fontos szerepet fog betölteni az életben s így a szocialista mozgalomban is. Aminthogy pl. a lelki tényezők a szocialista irodalomban Gorkijtől Anna Seghersig eddig is elsőrangú helyet töltöttek be.

De menjünk tovább. Az embert, elszigeteltségéből, leragadottságából felemelő eszmeiségre, távlatra is szükség van. Szükség van arra a szellemi atmoszférára, amely új összefüggéseiben, viszonylatokban tárja fel az ember életét. A szocialista mozgalomban ez a munkásság emberségének s ezzel az osztálynak megerősödéséhez vezet. Mi láttuk, hogy az emberek úgy ülnek elkülönült életükben, mint valami sötét pincemélyén, ahonnan nem tudnak kimászni, épen mert nem látják a jelenségek távlatait, egészségét, életük viszonylatait.

Mindez azonban korántsem jelenti a metafizika gondolatának továbbképzését, amely elgondolás a meglévő életformákra szeretné rákényszeríteni az anyagi élettől elkülönült valóságfelettség tudatát. A szellemi momentumok sohasem szakadhatnak el a valóságos élettől. S a meglévő életen túlemelkedő élet utáni vágy, amely örökkön él az emberben, nem a ködökbe való menekülést, hanem csak az emberi szellem kiszélesedését, az ember és a társadalom, az ember és a világ tudatos viszonyának elmélyülését jelentheti.

A most fellépő „szellemi irányzat” reakciós jelenség, mert függetleníteni akarja magát az élet tényeitől. S a nyomorban és lelki meghasonlásban vergődő embert olyan légkörbe akarja emelni, amely elmosza előtte bajai okát. Nem arról szól, hogy meg kellene változtatni a mai sívár életet, hogy az emberi szellem teremtőereje szabadon érvényesülhessen, ami különben egyetlen értelme az életnek. Nem, erről szó sincsen. Mert ez az „irányzat” egyszerűen otthagyja a valóságot, felmenekül az égbe s minden reális alap nélkül a szellemről, mint önmagában álló abszolútumról beszél. Az emberiséget a lábáról a fejére akarja állítani.

Igaz, a valóság megváltoztatása társadalmosodást követelne, annak felismerését, hogy az ember társadalmi lény, akinek életét nemcsak a természet, hanem a társadalom törvényei is irányítják. S ezzel együtt megkövetelné az elevenen ható társadalmi erők ellentmondásainak és tarthatatlanságának felismerését is. Ettől azonban az új „irány” elindítói távol állanak. Ez a réteg a társadalmi munkamegosztás következtében elkülönült a társadalom anyagi mozgásának folyamatától, ezt ők sohasem ismerték, mindig érthetetlennek, lélektelennek, mechanikusnak látták s látják különösen ma, amikor a társadalom ellentmondásai fel-

fokozódtak. Mit is tehetnének egyebet, minthogy az élet ökölcspásait titokzatos eredetűnek lássák s hogy elmeneküljenek belső életükbe, ahol „korlátok nélkül” élhetik ki megkötött életük vágyálmait. De hiszen tudjuk, valamikor pld. a vérhaj okát földöntúli hatalmak beavatkozásában keresték; ma már azonban erre nem metafizikai gyógyszert alkalmazunk, hanem az orvostudományhoz fordulunk, amely ismeri a baj okozóját s gyógyítási módját. Ugyanígy vagyunk a társadalommal is. És akik még csak meg sem próbálkoztak azzal, hogy megismerjék a társadalmi törvényszerűséget, érthetően a miszticizmus kábulatába menekülnek. Ez kényelmesebb, könnyebb és annál természetesebb, amennyiben ez a réteg osztályideológiai okok miatt nem fordulhat szembe azokkal a reális tényezőkkel, amelyek a misztikus szellemiséghez való menekülés okát megteremtik. Nem keresik törvényszerű okát és alapját annak, hogy vajjon miért fokozódik a szellemi sívárság? A technika és a tudomány csodálatos alkotásai mellett miért van nyomor, sötétség, barbárság? Miért van az, hogy költő, író, művész, tudós s mindenki, aki saját fejével gondolkodni akar, állandóan merev falakba ütközik? Miért dologiasodik el az élet és miért hiányzik köröttünk az a kultúra, az a szellemi élet, amelyet ők hiányolnak? Mindezt nem látják és nem is firtatják. Lemondanak a társadalomkritikáról s ezzel egyben saját anyagi és szellemi helyzetük és lehetőségeik megismeréséről is lemondanak. Tudnunk kell, hogy az ember a maga adottságaival élete küzdelmének nézője, de egyúttal szereplője, mozgatója is. A társadalom reális anyagi alapjának a felismerése, az osztályszerkezet tudatosodása nem jelent egy helyben topogó szellemnélküli megállást s nem jelenti a zabálást, kéjelgést, az anyagiasságban való elmerülést, általában nem jelenti azt, amit a nyárspolgár materializmus alatt ért. A dialektikus materializmus ma már jól tudjuk, nemcsak hogy nem zárja ki a lelki és intellektuális tényezőket, hanem egyenesen megköveteli azok figyelembevételét. E szerint a felfogás szerint minden kor csak olyan ideálok megvalósítására képes, amelyeknek a jelenben már megvannak reális alepfeltételi. Ezeknek a lehetőségeknek felismerése, illetve érzelmi karakterüknek az emberben való kifejezése: szellemi, illetve érzelmi munka. Az anyagi tényezők felismerésére és tudomásulvételére épen azért van szükség, hogy azok törvényszerűségeinek alkalmazásával a termelő erők társadalmosításán keresztül fel lehessen szabadulni az anyagi erők rabsága alól, amelyben ma az egész emberiség vergődik. Mindez azonban nem jelenti azt, hogy a történelmi materializmus az anyagi alaphól közvetlenül vezeti le a szellemi tényezőket, senki sem gondol arra, hogy a művészet közgazdasági elméleteket, vagy politikai téziseket dolgozzon fel és senki sem gondol arra, ami ellen az új „szellemi irány” nyitott kapukat döngetve hadakozik. És nem véletlen az, hogy az új szellemi „irány” képviselői éppen azokat támadják, akik az élet eldologiasodása ellen láznak. Ebben a megvilágításban a főlényes „szabad szellemekből” a reakció támogatói lesznek. A reakciónak minden korban érdekében állt a földi élettől való ideológiai elfordulás. A metafizika, a spiritualizmus, a reakció velejárója. Nem véletlen tehát, hogy az „új szellemiség” elindulása, amely a művészet

témájában mindig visszamegy a multba, egybeesik a reakció megerősödésével, amelynek elviselhetetlen a valóság felfedése és kritikája. Ezért is indul meg a hadjárat a realitás ellen s ennek a hadjáratnak akár tudatosan, akár öntudatlan mozgatói épen az „új irány” képviselői. 757

Ámde ez a sokhelyen forradalmi tempóban előtörő szellemiség egy korszak lezáródását is jelenti. A tegnap elvégezte hivatását. A tegnapi polgári ideológia végérvényesen meghalt, aminthogy a szocialista mozgalom is most új korszak előtt áll. Most új emberi viszonylatok kialakulása előtt állunk, amelynek szabad kibontakozása elé egyelőre gátat emelt a felszínre került reakció. Az állandóan alakuló, ellentétekben előremozgó történelem menete nem megszakítás nélküli egyenes vonal. Most látszólag csend lesz. A fasiszta front megerősödésében a vakparádé, az unalmas akadémiizmus és a misztikum jutnak előtérbe, hogy méhükben előkészítsék az előrelépés új szakaszát. Mert az ember élni akar s az emberi szellem nem halhat meg abban a „szellemiségben”, amely ma eluralkodott egész Európában. Lesznek akik nehéz munkával felszínen tartják magukat s nem fognak elmerülni a giccsben vagy a reakciós misztikus ködökben. Ez a belső szocialista megerősödés a jövőendő egyetlen záloga. S ha egyelőre el is némítják őket, mégis megvetik lábukat a földön, amelyen járni akarnak.

Gró Lajos

Agnes Smedley: Kinai történet

Három szegényesen öltözött kínai beszélgetett a harmadosztályú vasúti fulkében. Beszédjükből arra lehetett következtetni, hogy mindhárman katonák. Egyikük vak volt és rongyos egyenruha lógott rajta. A másik kettő szökevény.

Az egyik szökevény hirtelen félbeszakította elbeszélését és nevetett, de társai még válaszképen sem mosolyodtak el. A beszélő, amint mondta, hsu-hau születésű volt, de életének nagy részét Tiensinben töltötte. Szegény parasztoktól származott és mikor anyja és három bátyja egy éhínség alkalmával meghaltak, apja őt, egyetlen megmaradt fiát Tiensinbe vitte. Gyerekkora óta dolgozott. Mikor már elég erős volt, víz-hordó lett és naponta harminc családot kellett vízzel ellátnia. A munka nehéz volt és éppen annyit jövedelmezett, hogy fentarthassa vele apja és a saját puszta életét.

Így élt még nemrégiben. Egyik vevője gazdag ember volt, aki finom selyemruhában járt és orrán pápaszemet viselt. Saját riksakulija volt, aki oly gyorsan tudott futni, akár egy ló; ha urával végigszaladt az uccán, minden más kulinak félre kellett állni az útból. Ez a gazdag ember vásárolt magának valamelyik lebujból egy Liao-Cseng nevű lányt. Én ostoba fickó vagyok, sóhajtotta, hiszen egész életemben csak vizet hordtam és még sohasem kerestem annyi pénzt, hogy egy lányt vásárolhattam volna. Ez a gazdag ember pedig annyiszor vásárolt, ahányszor kedve tartotta. Sokáig el sem tudtam képzelni, honnan lehet valakinek

munka

ennyi pénze. Most már tudom. Ez az ember Liu-Csennien tábornok toborzóügynöke volt. Elmondom nektek, hogyan tudtam meg.

Egyik nap ez a gazdag, selyemruhás teknősbéka azt kérdezte tőlem, hogy akarok-e havonta tizenkét dollárt keresni? Munkásokra van szüksége, hogy vasutat építtethessen. Azt válaszoltam, hogy ilyen jó munkát szívesen elvállalok és másnap a kikötőben leszek, ahonnan hajóval el akar utazni. Vizes taligámat otthagytam és hazafutottam apámhoz, aki akkor kilenevenhat éves volt és anyira megörült a jó hírnek, hogy sírva fakadt. Végre már nem lesznek gondjai. A szomszédok jöttek és gratuláltak nekem és én oly boldog voltam, hogy még csak nevetni sem tudtam.

Azonnal a partra szaladtam, mert féltem, hogy sokan lesznek ott és így én eleshetek a munkától. Már négy ember volt ott. Mind az öten a köveken aludtunk és vártuk a reggelt. Amikor kivilágosodott, egyre többen jöttek, míg végül hatvannyolcan lettünk. Egész nap vártuk a gazdag embert, ő azonban csak este érkezett meg a riksáján. A hajón kabinban aludt, mi pedig a szabad fedélzeten. Úgy gondoltuk, hogy ez helyesen van így, hiszen most ő ad nekünk munkát. Másnap reggel kikötöttünk és azonnal a város határa felé meneteltünk, ahol azt hittük, a munka vár ránk. Mikor azonban egy kis domb lábához értünk, hegyelő katonákat pillantottunk meg, akik közelebb érve, tisztelegtek a mi gazdag emberünknek.

— Hány ujonc? kérdezte a tiszt.

Először nem értettem meg, azután reszkettem a félelemtől. Mindnyájan kiáltozni kezdtünk, hogy mi nem katonák vagyunk, hanem az új vasút munkásai. De a selyemruhás teknőc azt mondta: — Ti most katonák vagytok és ha nem fogjátok be a piszkos pofátokat, kaphattok egy rugást a hasatokba.

Néhányan sírtak közülünk és térdénállva könyörögtek, de egy tiszt rugdalni kezdett bennünket és mi felhagytunk a rimánkodással. Azután a katonák kötéllel összekötötték a karjainkat és így vittek bennünket a barakkokig. Ott sapkát, egyenruhát és szandált kaptunk és azt mondták, hogy ezeket a holmikat az első zsoldunkból ki kell fizetnünk. Megkérdeztem, hogy mennyit kapunk egy hónapra. — Nyolc dollárt! — felelték. — Talán nyolc dollárt. Talán!

Azután megkérdeztem, mennyit fizetünk a ruhákért. A kapitány valamit beírt egy könyvbe és azt felelte: — körülbelül négy dollár nyolevanat. — Erre egy másik katona azt mondta, hogy ez nem minden, mert a zsoldból kell az élelmezést is fizetni, ami szintén öt dollár. Azt mondtam: — Így mindjárt adóssággal kell kezdenem! — Jövő hónapban nem lesz szükséged új egyenruhára és akkor minden rendben lesz, válaszolta a kapitány.

Azután a gyakorlótérre vezettek és egy tiszt hozzámlépett és megkérdezte: — Nem tudod hogyan kell tisztelegni a feljebbvalódnak? — Nem tudom — feleltem, — de mutasd meg és én azt teszem, amit mutatsz! — Ő felemelte az egyik kezét és én utána csináltam, de erre ütni kezdett és ordított: — Ne a balkezeddzel, te teknősbéka!

Már kora reggel kezdődött a gyakorlatozás, amikor még magasan

álltak a csillagok az égen és addig tartott, míg újra feltűntek a csillagok az éjszakában. Reggelenként néha egy nagy szobába vezettek bennünket, ahol valaki beszélt hozzánk. Elsőnek azt a közmondást tanították: „Vesd meg a pénzt és ne félj a haláltól”.

Mind a hárman nevettek. Egyikük megszólalt: — Igen, mindig így kezdik és így is fejezik be. Azt hiszik ettől megtelik a gyomruk és a családunké is.

Az első folytatta. — Éjjel, amikor fáradtak voltunk, mint a kutyák, egy másik előadást kellett végig hallgatnunk. Egy tiszt beszélt hozzánk és nekünk úgy tűnt, mintha sohasem lenne vége. Mindig ugyanazt mesélte, felszólított minket, harcoljunk az országunkért. Kopasz fickó volt és én tudtam mindjárt, hogy soha nem kapom meg a havi tizenkét dollárt és az öreg apámnak éhen kell halnia. Talán a gazdag teknősbéka kapta meg a tizenkét dollárt és így van sok pénze. Most már ezt hiszem.

A táborban naponta kétszer kellett az arcomat, sőt a füleimet is megmosni, de többnyire a nyakamat is. Ha a kabátujjammal törültem le az arcomat, akkor a tisztok megverték.

Amikor egyszer az egyik szakáccsal beszélgettem, megkérdeztem tőle: — Miért nem szökünk meg? Ha itt maradok, az öreg apám éhen hal, hiszen a tizenkét dollárt nem kapom meg soha. Becsaptak bennünket és még a ruhánkat is magunknak kell megfizetni, meg a gombócot, amivel a hasunkat töltjük meg. — A szakács azt felelte: — Szökj csak, amilyen messzire tudsz, én nem tartok veled. Én csak az éhség felé szökhetnék. A családom még ahoz is szegény, hogy a saját testében tartsa a lelket. Szökj csak, én nem mondom meg senkinek. De ha megfognak, akkor elvernek, vagy agyonlőnek. Ezt el ne felejtsd!

Egyik éjszaka felkeltem és az őrnök, aki észrevett, azt mondtam, hogy ki kell mennem. Csak morgott. — Menj és ürítsd ki magad, de ne beszélj annyit! — Tehát kimentem, de nem álltam meg a falnál, ami kőből volt, rajta nagy sárkánnyal. Mert azelőtt valami mandarin palotájának volt egy része. Minden nap a sárkány szemébe vizeltem — és el is találtam. Most azonban elmentem mellette, keresztülmásztam a drótsövénnyel és átfutottam a babföldeken. Egyszerre zajt hallottam, a földre vettem magam és csendben feküdtem, de azután köhögnöm kellett, amint az már történni szokott, ha nincs rá szükség. Tudjátok, a katonák homokkal fojtják el a köhögést. Én is felkapartam a földet, hogy egy kis homokot találjak és lenyeltem ezt a piszkot. De néhány fűszál is volt benne, ami csiklandozta a torkomat, úgy hogy erős köhögésemet talán egészen Santungig lehetett hallani. Valaki meghallotta a babföldön és félénken, óvatosan közeledett. — Mit csinálsz itt? — kérdezte. Miután nem katoná, hanem valószínűleg paraszt volt, felálltam és elmondtam neki az igazságot. Meghallgatott és a kunyhójába vezetett. Ott teát adott és én meséltem a tizenkét dolláromról és az öreg apámról. Egy öreg nadrágot és a kabátját ajándékozta nekem, én neki adtam az egyenruhámat. — Menj a bab és a búzaföldeken. A nyílt úton nem járnak férfiak. Minden negyven éven alulit katonai szolgálatra kényszerítenek, sőt, már a kevésbé gazdag kereskedőt is elviszik. — Azután átvágtam a bab- és búzaföldeken.

Elhallgatott. Mielőtt folytathatta volna, a másik kezdett beszédbe. Soha nem ismertem ilyen életet, mint az utóbbi éveimben. Egyetlen pihenőnapom sem volt. Menetelés, harcok és semmi zsold. És azt mondták nekünk „vesd meg a pénzt és ne félj a haláltól”. Amikor letettük a téli egyenruhát, kaptunk egy nyárra valót, ezért négy dollárt írtak fel nekünk. Az üzletekben harminc centért kaphattuk volna azokat a szandálokat, amikért ötvenet számított a kapitány. Nem tudom, hogy ezenkívül még mit lopott. Néha, ha betegen feküdtem, hozzámjött egy tiszt és rámordított: — Fel! Te nem vagy beteg! — Ha egy-két pihenőnapot akartam szerezni, addig dörzsöltem olajjal a lábam, míg megdagadt, úgy, hogy fekve kellett maradnom. Végül átmásztam egy falon és megszöktem. Most Tiencsinbe utazom, munkát keresni.

— Csak ne hagyd magad valami vasútépítési munkába beugratni, — figyelmeztette a másik.

A vak félbeszakította, mert ő is el akarta mondani élményeit. Neki is tizenkét dollárt ígértek havonként, egy vasútépítési munkánál. Sok ütközetben vett részt. Míg az egyiknél mindkét szemét elvesztette. Katonának már nem használhatták, adtak neki két dollárt, hogy utazzon haza. Ehhez azonban nem volt elég a pénz és mert éhes is volt, az utcán koldulni kezdett. Lin tábormok sokat adott a látszatra és ezért nem tetszett neki, hogy katonák az utcán koldulnak. Megparancsolta, hogy a kolduló katonákat üzzék ki a városból. Azt mondta, hogy nem szabad a hadsereget megbecsteleníteni. Az egyik ujjamon aranygyűrűt viseltem, amit egy város fosztogatásánál zsákmányoltam. Elzálogosítottam és harminc dollárt kaptam érte, de valaki az utcán ellopta a pénzemet és megszökött vele. Olyan hangosan ordítottam, hogy odajött egy rendőr és elfogta a tolvajt, akit elverték és szabadonbocsátottak. Az egyik rendőr azt mondta: — Ez sok pénz egy vak embernek, újra elveszíthetnéd. Én majd megőrzöm számodra. — Mondtam neki, hogy a másnap induló hajóval el akarok utazni. Ő azt felelte, hogy majd odahozza nekem. Könyörögtem neki, de csak egyetlen dollárt adott. Másnap egész nap hiába vártam rá a kikötőben. Ott aludtam és a következő reggel eljött. De csak tizenöt dollárt akart adni. Tarts meg csak öt dollárt, — mondtam neki, hiszen te látsz, én meg vak vagyok. — Soha nem találkoztam még ilyen igazságtalan emberrel! — felelte a rendőr, — pedig már negyvenéves vagyok. Hiszen ha nem fogtam volna meg a tolvajt, most nem volna egy cented sem és azt sem tudom, hol szerezted azt a gyűrűt. Meg egyenruhában koldultál is, amit tilt a törvény, én pedig nem fogtalak el!

— Elvettem hát a tizenöt dollárt és elmentem.

Az ember, aki elsőnek beszélt, gúnyosan megszólalt: — Nem tanácsolta azt a rendőr, hogy „vesd meg a pénzt és ne félj a haláltól”? Mindhárman nevettek, de a nevetésükből hiányzott a vidámság.

Sötét ég alatt

761

Feketedik az ég, sötétség oszlopai nőnek
Mik készülnek, hová és merre nézzek.
Az eszmék süppedős bozótjában tengődöm
Keresnék és építenék utat
De nem tudom, hová és merre vezessen,
Oh jaj!
Magamban sincs már buvóhelyem.

Tornyosuló felhők alatt
Zuhan a szélben pár késett csillag
Vijjogó tüzes vihardarak;
Pár percet sem hagynak,
Felismerni a szomszédarcokat,
Hol vagyok?
Hallom a világ szívverését:
Lehet, hogy épp a források fölött vagyok
Szomjas torokkal,
Lehet, hogy aki keres és utánam szalad,
Ellenkező irányban szalad
Lehet, hogy kitől félnem kellene, nem látom
És mellettem áll,
Lehet, hogy az alázatosság virágai borítottak el
Lehet, hogy térdeimet a gőg feszítette meg
És rajtam a végtelen malomkövei örölnek.

Minden lehet és ezért semmit sem tudok
Járatlan és eltévedt ember vagyok,
Pedig a szerénység vetette meg ágyam,
Bokorajában vetette meg az ágyam,
Vándor évek s a különböző reggelek
Széjjelszedték darabokra az életem.

Kezeimben már csak egy régi álom
Régi álom fényhálóját eresztem
Az idő gyorsfolyású vizébe ...
Igy halászom össze életem szétszórt részeit
Mert mit kezdhethék a világgal
Hol a sötétség oszlopai nőnek,
A feketedő éggel
Hol fenyegető fürgeteg kel,
Földünk jó szíveit, jaj, hogyan keressenem
Az elborult testvérszemekben,
Amíg magammal nem készültem el
És szegénység van bennem.

Herceg György

munka

Napjaink átértékelése

1914-ben kezdődött és 1933-ban fejeződött be a modern munkásmozgalomnak az a tragikus szakasza, amelyben a szociáldemokrata párt megkorrigálhatatlanul elkispolgáriasodott a folytonos opportunizmusban, a kommunista párt pedig összezavartan és fölkészületlenül összeroppant a reakció szervezett támadásai előtt. A szociáldemokrata pártokat ugyanúgy készületlenül találta annak idején a világháború kirobbanása, mint ahogyan, húsz esztendő múltán, a kommunista pártokat készületlenül találták a nemzetközi reakció rohamai. Időközben a kommunisták pontról pontra kimutatták a szociáldemokraták mulasztásait, a paktumok sorozatát és végül behódolásukat a polgári állameszmének. De remélhetőleg nemsokára megfogamzanak majd az egységes munkásmozgalom csírái s ennek a mozgalomnak a teoretikusai ugyanígy, joggal és kellő történelmi adattal alátámasztva, rá fognak mutatni a kommunisták éretlen politikájára, puccsista blanquizmusára és végül, parlamenti behódolására. A II. Internacionálé egy emberöltő alatt hasznavehetetlenül előregedett, ez ma már történelmi tény s holnapra nyilvánvalóvá válik a III. Internacionálé széthullása, amely a társadalom forradalmi szakaszában szervezeti megerősödéséig sem tudott fölfejlődni. Szörnyű vádak lennének ezek, ha nem lát-nánk magunk előtt a valóság tényeit.

A megtörtént balfogások sorozatából nem akarunk erényeket kovácsolni a magunk részére, akik évek óta ellene voltunk a két munkáspárt oktalan politikájának. Világosan láttuk a tragédiát, aminek be kellett következni. De hiábavaló lenne most a „forradalom bűnöseiről“ beszélni olyan sóvár rosszindulattal és fölényes göggel, mint annak idején a „háború bűnöseiről“ beszéltek. A német eseményeket tekintve, például, oktalanság lenne akár csak Scheidemann-t, akár csak Thälmann-t okolni a katasztrófáért. Marxi történelem-szemlélet alapján lehetetlen föltételeznünk, hogy egyes személyek megfordíthatták volna az események vonalát. Egyének álltak a mozgalom előterében, de ezek a személyek csak exponált figurái voltak magának a még ki nem alakult osztályakaratnak és forradalmi erőnek. Scheidemann-tól és Thälmann-tól fenntartás nélkül csakúgy nem kérhetjük számon a forradalom elbukását, mint ahogyan Noskevel és Janka Andreassal nem azonosíthatjuk egyrészt a szociáldemokrata, másrészt a kommunista pártot, mint munkástábort. A forradalomnak történelmi adottságoknál fogva el kellett buknia. Ezeknek a törvényeknek részletes megmutatása, a helyzet pontos meganálizálása nem lehet ennek a néhány soros írásnak a föladata. Annyit azonban elvi álláspontunk tisztázásául le kell szögeznünk, hogy a háború utáni forradalmi hullámot nem a proletáriátus ereje, hanem a burzsoázia gyöngesége táplálta és indította el útjára. A háború gazdasági, politikai

és morális romjain adva voltak a forradalom objektív előfeltételei, **763**
de majdnem a maguk egészében hiányoztak a győzelmes harc szubjektív, emberi feltételei. A háború viharában nemcsak a burzsoázia, hanem a proletariátus tábora is dezorganizálódott és demoralizálódott. Az egyik oldalon adva voltak a kétségbeesett gazdagok, a másikon pedig a nekikeseredett szegények. S a proletariátus, amely kezében fegyverrel tódult haza a frontokról, lázadva izzott a körülvevő káoszban, de föllobbant indulatait nem tudta forradalmi öntudattá fokozni. A tragikus fordulat akkor vette kezdetét, mikor a munkásmozgalom kettészakadt. Ettől a pillanattól kezdve a forradalom stratégiai vonala is ketté szakadt s a ketté szakadt vonal, mint két mérges kígyó egymásnak esett, teljesen megfeledkezvén a másik oldalról, a birtokon belül maradt, tudatosan szervezkedő reakcióról. Nem az a baj, hogy a szociáldemokrata párt ketté szakadt, ennek a proletárosztályon belül lévő gazdasági és szellemi rétegződés miatt be kellett következnie s valljuk be, a magunk részéről egyszer és mindenkorra megvalósíthatatlannak tartjuk a két párt egyesülésének szép álmát. A proletariátus osztályán belül éppen úgy meg vannak az ellentétek, a különféle súrlódási felületek, mint ahogyan a polgári osztályon belül meg vannak. De amíg a polgári osztályon belüli ellentétek harca nem egymás ellen, hanem, ha másképp nem megy, egymás ellenére is a profit megszerzéséért folyik, addig a proletárosztályon belüli ellentétek teljes erővel és elvadultsággal egymás ellen élveződtek ki. Mindkettő marxista pártnak vallotta magát s ahogyan szétszakították a szervezeti egységet, ugyanúgy a marxi ideológiát is ketté szakították. Éveken át az egyik csak az evolúció, a másik csak a revolúció elméletét hangsúlyozta ki. Holott a marxi szocialista koncepció úgy az evolúció, mint a revolúció elemeit magában foglalja. Marx sohasem beszélt a demokráciáról másképp, mint közbeeső periódusról, melyet a munkásság föltörekvő erejének kell kiharcolnia, hogy aztán a demokrácia kereteiben fölkészülhessen a diktatura szakaszára, mely az osztálytársadalom megszüntetésének s a szocialista közösség felépítésének előfeltétele. A két párt egymás elleni harcának lendülete az egyiket elszántan jobbra, a másikat elszántan balra tolt. Elvakultságukban az eszközt célnak látták. A szociáldemokraták a demokráciára, a kommunisták a diktatúrára esküdtek ahelyett, hogy a kettőt egymás szükséges kiegészítőjének fogták volna föl a cél érdekében. A pártok gócpontjában a megsértődöttség és féltékenység jellemezte ezt a harcot s az átgondolatlanul kiadott jelszavak összezavarták a proletariátus tisztánlátását. Különböznél érthetetlen lenne a két tábor közkatonáinak egymás elleni támadása, a szervezett munkásság jobbszárnya úgy harcolt a kommunisták ellen, mint politikai bérencek, bolsevik ügynökök ellen s a balszárny tüzzel és vassal támadt föl a szociál-

demokraták, mint szociálfassiszták ellen. Munkás állt szemben munkással, a Marx-idézetekkel zsonglőrködő éretlen és lelkiismeretlen vezérek jóvoltából, miközben a reakció majdnem zavartalanul szervezkedett a döntő ütközetre.

A szociáldemokraták politikája tolerálta a polgárság aspirációit, a kommunisták annyira belelovalták magukat a diktatura frazeológiájába, hogy megfélekeztek élni a demokrácia nyújtotta lehetőségekkel. Egymást akarták elpusztítani az útból s közben megfélekeztek Hitlerékről, akik egyenes vonalban a hatalom meghódítására törekedtek. A szociáldemokraták demokráciarögeszméje jó volt nekik arra, hogy összehozzák és megerősítsék erőszak szerveiket s a kommunisták diktaturarögeszméje jó volt nekik arra, hogy a „fenyegető vörös rém“ ellen maguk mellé állítsák a megriadt birtokos osztállyal együtt az elnyomorodás lejtőjére jutott kispolgárságot s a munkanélküli proletáriátus nagy tömegét is. Lenin határozottan és világosan különbséget tett a taktika és oportunizmus között, de ezt a tanítást a munkáspártok egy pillanatra sem tudták fölértetni. Hitlerék azonban nemcsak megértették, hanem helyesen, céltudatosan éltek is vele. A szociáldemokraták oportunizmusukat mindvégig taktikának minősítették, a kommunisták félték a taktikai lépésektől, nehogy opportunistáknak tűnjenek ellenfeleik előtt. Hitlerék jobbra és balra „paktáltak“, de azok, akik annakidején ezt butaságnak és gerinctelenségnek minősítették, ma láthatják, hogy a „paktumok“ nem paktumok, hanem a cél érdekében alkalmazott taktikai fogások voltak. A taktika és stratégia lényegét egy mondatban így értelmezhetjük: „Együtt ütni és külön menni“. Ezzel szemben a két munkáspárt külön ment és egymást ütötte. Számítottak a polgári osztályon belüli ellentétek kieleződésére, „optimizmusukban“ odáig mentek, hogy a jelenlegi válságról megállapították, ez az utolsó válság, a kapitalizmus végórája. Ugy látták, hogy a polgári osztályon belül olyan erők az ellentétek, hogy ezekből az ellentétekből adódó harcban az egész rendszernek bele kell pusztulnia. Ez a „tudományos diagnózis“ nemcsak, hogy nem vált be, de bénítólag hatott vissza magára a proletáriátus mozgalmára is. Marx idevonatkozó megállapításaival szemben föltételezték, hogy a kapitalista termelési rendszer, egy bizonyos fokon, önmagában összeomlik. Ma már a vak is láthatja, hogy a polgári osztályon belüli ellentétek a profit utáni hajszából adódnak, de céljuk semmilyen formában nem az, hogy a föltörekvő osztálynak segítséget nyújtsanak. Az egymás ellen villongó polgári pártok a föltörekvő osztállyal szemben minden időben egységesek voltak és életük végéig azok is maradnak. Ezt a fönnálló rend birtokviszonya és a polgárság osztálytudata határozza így meg.

Látjuk, hogy ezidő szerint nem így van ez a proletáriátusnál. A proletáriátus osztálytudata most van kialakulóban, a termelés-

ben az alárendelt szerepét tölti be s politikai harcainak nincsenek 765
kellő hátvédei. A polgárság, mint a termelő eszközök birtokosa,
politikával védekezik és fegyveres erőszakszervezetekkel tartja fé-
ken a fennálló rend ellenfeleit. Azé az alkotmányozó jog, akié a
termelő eszköz! A munkásságnak semmije nincs munkaerején kí-
vül, politikájának tehát csak annyiban lehet jelentősége, amilyen
mértékben erők mozgalmi szervezetei. Politikájának nem a par-
lamenti képviselők száma, hanem az üzemi és szövetkezeti szerve-
zetek tagsága és akcióképessége határozza meg jelentőségét. Lásd:
Hitlert nem a barnainges parlamenti képviselők, hanem a fegy-
veres szervezetek segítették a kancellári székbe. Ezzel szemben a
két munkáspárt szervezeteinek a jelentősége a közelmúltban jó-
formán a nullára apadt. Ők még mindig komolyan versenyeztek a
mandátumokért, holott a reakció pártjai már nyíltan kutyába sem
vették a parlamentet. A szociáldemokraták miniszterségért vere-
kedtek, a kommunisták pedig Moszkvából hazahozták az agg Klara
Zetkint, hogy mint korelnök megnyissa a Reichstag üléseit. Papen,
hogy demonstrálja a parlament semmibe vevését, ezen a napon
Hindenburghoz utazott, az elnök vidéki rezidenciájára. Ezen a na-
pon lett félremagyarázhatatlanul világossá a két munkáspárt ok-
talan *elpolitizálódása* s egyben az is világossá lett, hogy a két el-
lenséges párt nagyrészt csak frazeológiában különbözik egymástól.
A parlamentárizmusnak, ennek az adekvát polgári *kormányformá-
nak*, mindketten fanatikus hívei s a magukat ortodox marxisták-
nak valló kommunisták semmivel sem kevésbé Lassalleánusok
mint a bernsteini revizionizmusba ragadt szociáldemokraták.

A hatalmas színjáték után a függöny öszecsapódott. Marx ha-
lálának 50-ik évfordulóján a nemzetközi munkásmozgalom hul-
láma rohamosan süllyed a mélypont felé. Az ellenforradalmi Ro-
mánia után Németország, utána Ausztria következik és Rómában
Mussolini védnöksége alatt már dolgoznak a négy nagyhatalom
szövetséges összeépítésén. Születendőben van és világra fog jönni
MacDonald bábasága mellett az olasz, német, angol és francia kor-
mány fasszista blokkja. Sötét, reakciós idők következnek. A mun-
kásmozgalomnak jóformán újból előlről kell kezdenie mindent. És
előlről is fogja kezdeni, mert ez a fejlődés törvénye. Nincs előle
kitérés. A harc újra indul és erősebb lesz minden eddigi harcnál.
A pártok veszekedései helyébe az osztály küzdelme fog lépni, aho-
gyan azt a történelmi materializmus a proletariátus föladatává
teszi. Ennek az új harcnak az eddiginél tudatosabbnak és organi-
záltabbnak kell lenni. És ez a tudatosság és organizáltság lesz a
garanciája az emberiség felszabadításáért folyó küzdelem győzel-
mének.

Kassák Lajos

munka

E. Johansenn: Patika a „Kereszthez”

Én, a „Kereszthez” címzett patika, jól-rosszul két embert tartok el. A tulajdonost és a segédet. A tulajdonost jól, a segédet rosszul. 1912-ben láttam meg először ezt a csodás világot. Mindig jó egészségnek örvendtem, csak a nagy kirakattáblámat kellett időközben négyszer kicserélni. T. i. egy munkanélküli hivatal van velem szemben s ezért a rendőrség időnként kénytelen megtisztítani az utcát. Tisztogatás közben néhány lövés is elcsattan, nem csoda, ha négyszer megsebesültem.

A közegészségügy szolgálatában állok, — amint mondani szokták. Különbén a csőd szélére jutott boltok közé tartozom, mert a betegpénztáraknak, melyeket tulajdonosom érthetetlenül építési vállalkozóknak nevez, szintén rosszul megy. Ha a betegpénztáraknak rosszul megy, akkor rosszul megy a nekünk szállító gyáraknak, az orvosoknak és a betegeknek is. A betegeknek azonban csönd, különösen, ha a jó-tékonysági akció támogatja őket. Ezelőtt azt hittem, hogy nekem azért megy rosszul, mert a nép egészsége javul. Ez együgyű tévedés volt. Nem az emberek lettek egészségesek, hanem a pénztárak utalványai fogyatkoztak meg. Mi, gyógyszertárak, nem annyira a betegek számától, mint inkább a betegpénztárak utalványaitól függünk. Az államnak sines pénze a pénztárak számára. Tudjuk: nagy vállalatokat kell a sárból kihúznia és sok pénz megy el hajók leszerelésére és új páncéloscirkálók építésére is.

Ha rossz napom volt, a tulajdonos azt mondja a segédnek:

„A betegnek rosszul megy, az egészségesnek, aki folyton csak járulékokat fizet, szintén rosszul megy. Itt volna az ideje, hogy az állam utánanézzon a gyógyszertáraknak. Zátonyra futottunk a kapitalizmusban”.

Viszont, ha jó volt a bevétel, akkor nem szekirozza a segédet és néha még a köszönését is viszonzozza üzletzáráskor. Hogy „az idők borzasztóak”, azt tulajdonosom a pénztárkönyvből állapítja meg.

A gyógyszertárak majdnem olyan előkelőek akarnak lenni, mint az orvos urak. Megvetik a többi üzletek nagyhangú reklámjait és megelégszenek néhány, a laikus számára való ábrázolással. Az én kirakatomat, például, néhány piócásüveg ékteleníti el, meg egy pilulák megvételére ösztönző modellt, amely az emberi test keresztmetszetét ábrázolja. Ezek a pilulák állítólag nagyszerűen hatnak az idegekre. A tulajdonosom azonban még soha nem vett be belőlük egy szemet sem. A segéd különben azt állítja, hogy nincsen olyan szer, amit jó pénzért ne ajánlana valamelyik orvos.

Ha minden olyan szert, vagy szerecskét raktáron kellene tartanom, amit a gyárak piacra dobnak, — hogy szokásos üzleti kifejezéssel éljek — akkor az egész ház nem volna elég raktárnak, mert több mint tízezerféle szer van. Ezek a szerek üvegekben, dobozokban, téglékben és edényekben jönnek az ország minden tájáról. De ma nem így van: tulajdonosam csak azokat a szereket tartja, amelyek „mennek”. A szerek eladhatósága a tényleges értéküktől és a jelenlegi

divattól függ. A „prostata”, például már befutotta pályáját és a gyár a hajvízgyártásra feküdt rá. Ez vakmerő lépés volt, de a folyóiratokban elhelyezett óriási reklámok megnyitották az eladás zsilipjeit.

Ha valaki elég „vérszegény” és állandóan változtatja az orvosát, akkor idővel mindazt lenyelheti, amit raktáram „vérszegénység” ellen tart. Itt meg kell emlékezni, hogy egyszer egy sovány, sápadt ember jött hozzám és véreshurkát kért, mert egy egészségügyi tanácsos azt mondta neki, hogy a véreshurka a legjobb szer vérszegénység ellen. A segéd pokoli nevetésbe tört ki, de a tulajdonos dühösen rákiáltott:

„Maga örült, mit nevet, mi? ... Kétségbeejtő, hogy egy egészségügyi tanácsos véreshurkát ajánljon, hiszen mi nem tartunk véreshurkát”.

Magamban sokat gondolkoztam azon, hogy a gyógyszertárak miért nem tartanak vajat, tojást, zsíros szalonnát és sonkát azoknak a betegeknek, akiknek az orvos jobb táplálkozást rendelt?

Az igazán jó, nemzetközi értelemben is előkelő szerekből persze nem tud megélni a tulajdonosom és a segédje, ezért nálam hajhullás elleni víz, papírsebkező, ultraviolettes besugárzott csokoládé, bor, fürdőszó, fogamzást gátló szerek (férfikiszolgálás) és számtalan fajta pilula és tableta is kapható.

A főnök három osztályba sorozza az árukat. Az „A” osztálynak külön szekrénye van s csak receptre szolgáltatható ki. Ezek a szerek nem szorulnak szép csomagolásra és laikust csalogató reklámcédulákra; a nagy ár garantálja a minőséget. Az egészség pénzzel meg nem fizethető érték, tehát az a beteg, aki nem pénztártag, vagy saját szakállára akar meggyógyulni, ne krajcároskodjék. A gyógyszertár több, mint üzlet: a közegészség szolgálatában áll és a gyárak is jól akarnak keresni. A kutya sem ismeri azokat a kutatókat, akik megajándékozták az emberiséget ezekkel a világhíres, nagyszerű szerekkel. Ezek a kutatók nem kapnak emlékművet, mint a hadvezérek és az iskolákban is fontosabb a hétéves háború népszerűsítése. Multkor fájt a segéd foga. A fogorvostól visszajövet azt mondta:

„Az egész Goethe, minden munkájával nem ér annyit, mint a helyi érzéstelenítés csodája”.

A főnök azonban visszautasította ezt az értékelést, mint merev materializmust. Magunk között szólva, már évek óta műfogsora van.

A „B” osztályba azokat a szereket sorozza tulajdonosom, amiket az emberek az éjjeli szekrényben, vagy a mosdók vizes kancsójában halmoznak fel; ide teszi azokat a divatos szereket is, amelyek hirtelen felbukkannak és ugyanúgy eltűnnek, mint a divatjamult női kalapok. Fölsorolásuk fölösleges időpocsékolás volna. A segéd szerint egynéhány valóban jó szer is van közöttük. Az orvosok bosszankodnak, hogy a laikusok recept nélkül megkaphatják ezeknek a szereknek több, mint a felét. Elég ha a nevükre emlékeznek. Az orvosok hajlandók lennének a bőrvíz és a jód eladását tiltott műveletnek nyilvánítani és semmit sem gyűlölnék úgy, mint a laikusok emlékező tehetőségét orvosságneveket illetően. A népszerűen megírt orvosi cikkeket is nagyon gyűlölik. Természetesen mindig ideális okokra hivat-

koznak, ha egoizmusuk veszélyt szimatol. Egyszer, mikor a főnök beteg volt, azt mondta a segédnek:

„Ha egy orvos úgy érti a szakmáját, mint a jó műszerész a sajátját, akkor már híres. Kevés született orvost lehet találni, túlsok közöttük az üzletember”.

A „C” osztály a laikus számára láthatóan van elhelyezve és nálam nagyrészt az eladóasztal üveglapja alatt található. Ide tartoznak a közönséges áruk, az olyan közönséges áruk, amiket a drogériák és egyéb üzletek is eladhatnak. A réginek és jónak nevezett idők előkelő gyógyszerésze lehetőleg megvetette az ilyesfajta árut, de az előkelőség egyenes arányban áll a tiszta nyereséggel és amióta rossz az üzletmenet, a tulajdonos feladta az előkelőséget. Tegnap azt mondta a segédnek:

„Újra redukálnom kell a fizetését és legközelebb már ujságokkal és cigarettával is fogunk kereskedni. Így kell tennünk, ha azt akarjuk, hogy a jóhírű gyógyszertárak tovább szolgálhassák a népet”.

Semmi kétség, én egy humánus, keresztény patika vagyok, de mindenkinek meg kell értenie, ha azt mondom: ideje lenne valamiféle kiadós járványnak, különben tönkre kell mennem ilyen fiatalon. Bár több a beteg, mint azelőtt, de kevesebb pénz jut az orvosságokra. Tudom, hogy a nyomorgó orvosok is így gondolkodnak magukban. Sajnos, abból az elismerésből nem tudunk megélni, hogy az emberiségnek szolgálunk. A kórházak húsz százaléka üres, ami természetesen lenyomja a forgalmat. Legalább a vitaminok egyedárusítása kellene, hogy a miénk, gyógyszertáraké legyen. De alig hozták a napilapok a vitaminkutatás első eredményeit, már megkezdődött a vitamin körüli tánc. „Vegyetek jódsókat!” hirdették a gyarmatáru kereskedők, „Vásároljon zöldséget Meinnerné asszony”, mondta a „Gyümölcs és zöldség” tulajdonosnője, „hiszen ebben egész csomó vitamin van”. Olyan lelkesedés tört ki, mint 1914-ben. Ha a hátsó udvarban lakó öreg hazajött és bekapcsolta a hangszórót, mindjárt a helyes és rossz étkezéstről, az A, B, C vitaminokról recsegett. Az igaz, hogy közben az asszony a maradék margarint kente föl egy darab kenyérre, a tüdővészest nevelt gyereke számára, aki a jótékonyági akciótól kapott köpöcsészét használta. A tulajdonosom ultraviolet besugárzott csokoládét rakott a kirakatba. A paraszt azonban vigyorogva nézte a várost, rázta a fejét és régimódra tömte továbbra is a hasát. Jogosan mondta a tulajdonosom:

„Ézt az egész vitaminrumlit át kellett volna engedni a szükségét szenvedő patikáknak. Mi egészen másképp használtuk volna ki a vitaminokat. Legalább az egészségesekhez is hozzáfértünk volna. Ha a betegekre nincs pénz, legalább az egészségeseket ne riasszák el tőlünk.

A segéd bólintott:

„Terjed a kulturbolsevizmus”.

Gúnyosan mondta, de a főnök nem vette észre.

Súlyosan érintenek a pénztárak előírásai. Listákat állítanak fel az orvosoknak és előírják, mit szabad és mit nem szabad rendelniök. Doktor Müller a napokban valami apróságot vásárolt és azt mondta a főnöknek:

„Eddig sok vérvizsgálatot csináltattam az asszisztensemmel, mert ez még kifizetődött, de a pénztárak új díjazást vezettek be. Pillanatnyilag többet érnek a röntgen-felvételek, tehát elbocsájtottam az asszisztensemét és röntgen-rendelő berendezését tervezem. Nemsokára a besugárzás sem lesz üzlet, a beteglátogatások pedig csak ráfizetést jelentenek. Ha a páciens kórházba küldöm, megérhetem, hogy az ellenőrző orvos urak kijelentik: a beteg éppen olyan jól feket otthon is. Bolond idők ezek!”

A főnök búsan bólintott és azt vélte, hogy a rendszerben van a hiba. Így nem mehet tovább. Egyre több ember veszi el a bizalmát és a kuruzslókat támogatják. Nemsokára egy biochemiai szekrényt kell berendeznem, mondta, mire doktor Müller borzasztóan kifakadt a biochemia ellen és a legszigorúbb tilalmakat sürgette. Azt mondta, hogy a barátja már csak magzatelhajtásból él. Ha az elhajtást megengednék, persze azonnal leesnének a honoráriumok, — „ma még mindenesetre átlag 100 márkát fizetnek a „mütétért”, — de a jó móduak 2—300 márkát is. A kuruzslók természetesen ezen a téren is jóval olcsóbbak. Azután elment a doktor Müller és a segéd titokban belemélyedt egy kommunista jelentésbe, mely az ezirányú oroszországi viszonyokat ismertette. Ezt titokban kell tennie, mert a főnök a világ egy országát sem gyűlöli úgy, mint Oroszországot, melyre keresztényi felháborodásában Isten haragját kívánja...

A homlokzatom lemálik; korán megcsúnyulok és megöregszem, ha a kőműves hamar közbe nem lép. A főnöknek el kellene adnia az autóját, hogy a kőműves munkához láthasson. A munkanélküliek egyre sápadtabbak és soványabbak lesznek. Nemsokára abban a szerencsében részesülök, hogy elvesztem a kirakatüvegemet. Nem lehetne kitalálni valamit, ami kipusztítaná a munkanélkülieket a világból? Ha másképp nem megy, kéksavat kellene használni, mert az ember-séges szer, alig ér a fecskendőtű a húsbá, már vége az életnek, mintha villám csapott volna bele. Gázalakban korántsem ilyen emberséges! A még dögvőásra nem került emberek jogosan követelhetik, hogy legalább őket mentsék meg. Tudom, hogy ezek a szavak veszélyeztetik keresztényi elveimet, de hiszen a szükséges önvédelemnek is vannak jogai! Szerencsétlenségünkre a kutatás is egyre inkább megköt bennünket: alig érünk el valami szerény forgalmat egy új tudóvész elleni szerrel, hivatott körök máris kijelentik, hogy nem ér semmit. Három napja már csak „idegzavarok”-ból és álmatlanságból élünk, no meg a szaporodási tevékenységet előmozdító pilulákból. Kétségbe vagyok esve. A keresztényi kultúra nagy értékei veszélyben forognak. Talán elég volna, — amint a tulajdonosom gondolja — ha Oroszországot a földdel tennék egyenlővé és így a világrend azonnal visszazökkenne a régi vágányokba?

Én, a „Kereszthez” címzett patika még jól-rosszul két embert tartok el. A tulajdonost és a segédjét. A tulajdonost jól, a segédet rosszul. Sötét a jövő és az álmaim tele vannak halálfélelemmel.

Ford. Szántó Róbert

munka

Emlékbeszéd helyett

Marx halálának ötvenéves évfordulóján mi is megállunk egy percre, de nem azért, hogy meghajtsuk a kegyelet zászlaját, vagy a hódolat és imádat koszorúját helyezzük a szent sírra. A kegyelet csak az elmúlt halottnak, a hódolat pedig csak a megdicsőült felsőbbrendű lénynek járhatna ki, ha pedig ezekkel az érzelmekkel közelednénk Marx emlékéhez, akkor ezzel megtagadnánk őt. Marx azok közé a nagy emberek közé tartozott, akiknek halála nem elmúlást, hanem életet jelent. Ezért ma, halálának ötvenéves évfordulóján nem a gyász, kegyelet és csodálat visszatekintő szavait keressük, hanem a szolidáris megbecsülés és tiszta megértés jövőbenéző szavait, amelyek egyedül méltók Marx szelleméhez.

Marx történelmi jelentősége abban áll, hogy egységes elméleti alapot adott a munkásmozgalomnak. Az a mozgalom, amely addig az elnyomottak lázadásaiban és a humanisták álmaiban nyilvánult meg, a marxi elméletben szilárd bázist és világos célkitűzést kapott. Ezzel az elmélettel született meg a szó teljes értelmében vett szocialista munkásmozgalom. És itt mindjárt felvetődik egy nagyon fontos és nagyon egyszerű kérdés. Mi köze lehet egy társadalmi tömegmozgalomnak az elmülethez? Vajjon nem fölösleges teher a harc hevében az „elvonat elmélet“? Nem gátolják az elméleti megfontolások az elszánt akaratot és a politikai cselekvést? Nem vezet-e az elmélet és gyakorlat összekapcsolása szükségképpen kompromisszumokra, nem kell-e a kettő közül az egyiket — részben vagy egészben — feláldozni, ha a megvalósításra kerül a sor? Valóban ez a helyzet, ha a polgári politikáról van szó. A polgári pártok programjaiban előfordulhatnak teoretikus elemek, a gyakorlati programot alátámaszthatják elméleti keretek, de a kettő közötti összefüggés mindég laza marad. Az elmélet eredményeiből felhasználnak annyit, amennyire éppen szükség van, a többi kirakati dísz tárgy marad. Az elméleti spekuláció a tudósokra tartozik, a politikus viszont a gyakorlat embere. Ez a viszony különösen Olaszország és Németország fasiszta pártjaiban vált nyilvánvalóvá, ahol annyit hivatkoznak a „szellemi világnézetre“ és „ideális célkitűzésekre“, ami mögött a legközönségesebb hatalmi politika rejlik. Az „ideálok“ és „világnézetek“ szerepe csak annyi, hogy a tömegek ellenállását az illúziók ideológiájával segítse megtörni. Itt tehát a gyakorlat és elmélet, a hatalmi aktivitás és a „szellemi“ díszítmények közt szükségképpen áthidalhatatlan ür tátong. Az elmélet megmarad a maga spekulatív elvontságában, a „világnézet“ pedig a primitív ösztönök ürügyévé és a tömegszuggeszció pillanatnyi eszközévé válik.

Egészen más az elmélet funkciója a szocialista munkásmozgalomban. A munkásság birtokon kívül áll és történelmi célja a fennálló társadalmi rend teljes megváltoztatása. Ahhoz, hogy ezt a célkitűzést gyakorlati valóságra váltsa, nélkülözhetetlenül szüksége van a társadalmi anyag maradéktalan és teljes megismeré-

sére. Addig, amíg részreformokért harcol, az elmélet éppoly luxus számára, mint a polgári politika elméleti hátvédei. Abban a percben azonban, amint a mozgalom középpontjába a teljes szociális átalakulás kerül, az elmélet nélkülözhetetlenné válik. Itt már a bármily helyes részletismeretek bármily mennyisége sem pótolhatja a szervesen felépített, biztos metodológiai alapokon álló elméletet, mert csak ez teszi lehetővé a valóság teljes kritikai megismerését, a konkrét összefüggések megértését. Az adekvát társadalommegismerés nélkülözhetetlen fegyver a proletariátus felszabadulásáért vívott harcban. Éppúgy *létérdeke* a munkás-ságnak, mint ahogy a polgárság létérdeke a valóság bizonyos ponton túl való elleplezése. Az egyetlen társadalmi mozgalom, ami valóban szervesen elméleti alapon nyugszik, ami egyedül veszi komolyan a polgári táborban körülrajongott és bálvánnyá magasztosított szellemi erőket — az a materialista marxizmus.

Itt a következő kérdést lehetne felvetni: igaz, hogy a munkásmozgalmi gyakorlat és a társadalomtudományi elmélet közt szociális érdekközösség, sőt egymásra támaszkodó szövetség áll fenn, de mi biztosít arról, hogy a gyakorlati aktivitás tényleg bízhat az elméleti szövetségében? A gyakorlat felhasználja az elméletet, de mily mértékben lehetséges ez? Nem távolodik-e el a fogalmi elmélet a gyakorlati realitástól, nem kerül-e vele feloldhatatlan ellentétbe? Nem bénítja le az elvont elmélet a mindennapi realitás talaján álló aktivitást?

Ez a kérdés teszi szükségessé, hogy az „elméletről“ való közhasználatú fogalmainkat revideáljuk. És ugyancsak ezen a ponton bontakozik ki Marx művének nagysága, teljes jelentősége és aktuális ereje.

A történelmi materializmus és az értékelmélet: kétségkívül *tudomány*, amennyiben a társadalmi jelenségek törvényszerű összefüggését világítja meg. Sőt ez az első és egyetlen társadalomtudomány, amely nem kölcsönzött törvényformák és természettudományi vagy filozófiai analógiák külső ráerőszakolásából áll, hanem a maga anyagának belső, sajátos törvényszerűségeit fedti fel. Ezt a tudományos megismerést viszont a hégeli filozófiából átmentett és a társadalmi matériára alkalmazott *dialektikus módszer tette lehetővé*. A módszer az elmélet magva, mert a nézőponttól és beállítástól függ, hogy mit, hogyan és mennyit látunk meg a világból. A marxi elmélet *dialektikus* tudomány és éppen ezáltal emelkedik túl a tudomány hagyományos keretein. Nem lehet önmagáért művelt, elvont fogalmi rendszer, mert a konkrét valóság talaján áll, onnan indul ki és oda tér vissza. Viszont nem vész el a tapasztalati tények széteső halmazában, mert egységes koncepcióban foglalja össze azokat. Pontosabban: a tapasztalt tények mindég általános törvényszerű összefüggések megnyilvánulásai és a tudományos elmélet feladata éppen az, hogy az adott jelenségek mögötti reális összefüggéseket kimutassa, a jelenségek világát leleplezze. Ez a dialektikus elmélet már a fogalomalkotásában különbözik a mechanisztikus és organisz-

tikus látásmódoktól. Nem bontja szét az egészet merev atomokra és nem helyezi a levegőben lógó „egészet“ a rész fölé. Leomlik a válaszfal a konkrét eset és az általános törvény, a rész és az egész közt. Mert a dialektika itt is a szükségszerű ellentétek egységét látja, mintahogy a társadalom-fejlődési folyamat hatóerejét is az egymásra utalt és elválaszthatatlan ellentétek harca képezi. (Osztályharc.) Az általános fogalomban benne rejlik a konkrétum és a konkrétumban az általános. Az egyes tény, esemény, társadalmi intézmény stb. — csak mint az *egységes történelmi folyamat* szükségszerű megnyilvánulása érthető meg és örökké idegen marad, ha a maga látszólagos izoláltságában nézzük. A valóság megismerése csak a *teljesség*, az *egész* irányában lehetséges, csak úgy, ha a minden irányban — a társadalom keresztmetszetében és az idő hosszmetzetében — szétágazó vonatkozásokat kutatjuk. Ez a látásmód felbontja a gondolkodás merev formáit: itt egyszerre van adva az analízis és szintézis, mert a részben megjelenik az egész és viszont. A marxi dialektikus gondolkodás a valóság eleven megismerését, a társadalmi folyamat belső megértését jelenti. Fenntartás nélkül való szembenézés a reális léttel, — ez az a törekvés, ami a marxizmust a munkásság osztályöntudatává emeli. — A munkásság maga is része annak a társadalomnak, amelyet meg akar változtatni. Törekednie kell a társadalom teljes szerkezetének megértésére, hogy osztályhelyzete értelmében cselekedjék. Ez az elmélet nem lehet egyszerűen „alkalmazott tudomány“, amelyet vagy felhasználnak, vagy meg hagyják a maga „elméleti tisztaságában“. Itt az elmélet és gyakorlat megbont-hatatlan egységben állnak, az osztálytudatos harc eleven egységében. Ez az elmélet már eleve nemcsak a világ *megmagyarázására*, hanem annak *megváltoztatására* van beállítva. Marxban a tudós nem választható el a forradalmártól.

Bizonyos, hogy az elmélet nemcsak áldás, hanem teher is. Könnyebb dolguk van a fasiszta pártoknak, amelyek az érzelmek és ösztönök frazeológiájába takaródhatnak, amelyek lélekemelő halandzsával szédíthetik magukhoz a tömegeket és amelyek minden morális és intellektuális gátlás nélkül élhetnek a demagógia fegyverével. Könnyebb dolga van az „antimarxista filozófiának“, amely harc előtt leteszi a gondolkodás fegyverét és a metafizika dekoratív fellegeibe vonul vissza. A hit megnyugvását keresi, mert belefáradt a számára meddő intellektuális erőfeszítésbe. De hagyjuk a kívülálló „antimarxistákat“, akiket ítéletükben nem zavar a tárgy ismerete és akik nyugodtan mennydöröghetnek előítéleteik bástyáiban.

Bennünket a marxi elmélet sorsa a szocialista munkásmozgalom táborán belül érdekel. Éppen azért, mert oly végtelen pozitív lehetőségek rejlenek ebben a koncepcióban, nyitva állnak a torzítások és félrecsúszások kapui is. Az elmélet könnyen eltávolodhat az eleven forrástól és absztrakt fogalomskolasztikává merevedhet. A marxi gondolkodás minden jelenséget a maga sa-

játos konkrét meghatározottságában, a maga helyén és maga idejében lát és az általános vonatkozásokat benne és nem kívülről keresi. Ezért éppoly megbocsáthatatlan az általános sémák ráhú-zása, mint az öncélú szétanalizálás. A marxi dialektika a történelmi tendenciák szükségszerűségét magyarázza meg: de óvakodjunk attól, hogy ebből mechanisztikus „törvény“ legyen, mert ez a tettebénítő fatalizmus mocsarába vezet.

A marxi szocializmus a társadalom átszervezésére, teljes átalakítására irányul. Ez gyakorlati és elméleti aktivitásának lényege, ebben rejlik a gyakorlat és elmélet egysége. Ez állítja szembe a reformizmus minden megnyilvánulásával. A marxizmus és reformizmus közötti ellentét éppen ezért nemcsak taktikai, hanem a két álláspont legmélyebb gyökeréig nyúl, tehát áthidalhatatlan. De ugyanígy szembenáll a helyesen értelmezett marxizmus az ötletszerű puccsizmussal és a légüres forradalmi frazeológiával is. A marxizmus hatalmi végcélpolitikát csinál, de nem helyezi a végcél a mozgalom „fölé“, mert látja a kettő dialektikus, belső egységét. Ez a politika az adott immanens történelmi erőket felhasználó *reális végcélpolitika*. Eszközei megválasztásában biztos és céltudatos. Az adott helyzethez a legnagyobb rugalmassággal alkalmazkodhat, mert minél tudatosabbak a céljai, minél biztosabban áll a lábán, annál kevésbé kell félnie attól, hogy pillanatnyi taktikai szövetségei és elkerülhetetlen gyakorlati koncessziói az opportunizmus önfelelt behódolásába tévednek. De ezzel a taktikai bátorsággal csak akkor élhet, ha tényleg tiszta célcélmozgalmat csinál, ami a reális körülményeket kihasználja, de nem vész el bennük.

Vigyázzunk: ez az ellentétes irányú félrecsúszások között vezető út nem azonos az „arany középúttal“, a mindenkinek igazságot osztó eklekticizmussal, vagy a kompromisszumos lavírozással. Ellenkezőleg: ez a teljes belső biztonság, és határozott állásfoglalás, amelyet csak a szempontok tisztasága és a marxi dialektika tudatos gyakorlata adhat meg. Ez a magatartás nem tűr semmiféle dogmatikus megmerevedést. Sem az öncéllá vált álelméletet, sem a pillanatokra beállított, szemponttalan „reálpolitikát“. Mindkettő dogmatikus: az egyik vakon hisz az általános sémákban, a másik vakon hisz a maga „gyakorlati tényeiben“. — Pedig ezek a „tények“ nem azonosak a *valósággal*, amely csak a totalitás felé vezető úton — az elmélet produktív újrateemtésével — ragadható meg.

Vannak, akik az „antidogmatizmus“ hangoztatásában veszélyt látnak. Úgy látják, hogy ez veszélyezteti a marxi elmélet eredeti tisztaságát, ortodox szigorúságát. Pedig ez a felfogás a legkevésbé sem nyit kaput a marxizmus „megreformálásának“, az ideológiai elkanyarodásoknak. Ha nem maradunk meg annál, hogy a marxizmus felületi formáit lemásoljuk, hanem arra törekszünk, hogy a lényegét megértsük, éljük a módszerével és az elmélet adta lehetőséget aktuális valóságra váltsuk, — akkor az elmélet eleven ereje és eredeti tisztasága biztosítva van. *Nádas Endre*

Vers

*Lezárom az utakat
melyek a semmibe vezetnek.
Elzsibbasztom a nyugtalanságokat
egészséges örömeikkel.
Kertemben dolgozom
vigyázok, hogy le ne tapossam
virágaimat.
De szívemben a fenyegető
súlyos fájdalom
egyre nő,
eltakarja a napot
s én a sötétségben
elindulok utánad.*

Kossán Klára

Tomszki beszélgetés

Ezeket a beszélgetéseket Ilja Ehrenburg folytatta a tomszki egyetem fizikai fakultásának hallgatóival. A gyorsírói jegyzetek feldolgozása a Nouvelle Revue Francaise c. francia folyóiratban jelent meg. A felvetett témák megvilágításai annyira jellemzők, hogy hasznosnak találjuk azokat magyarul is közreadni.

A SZOMORÚSÁGRÓL

Ehrenburg: Önök szerint a szomorúság meghatározott társadalmi rendhez van kötve, vagy állandó érzés?

Első diák: Az a véleményem, hogy a szomorúság nem állandó érzés.

Második diák: Én azt hiszem, állandó.

Harmadik diák: A szép estéken néha önt is elfogja az elégikus hangulat. Máskor az élénk színek felvidítják, vagy a sötét színek elsomorítják, sőt kissé pesszimistává teszik. Nem hiszem, hogy ennek köze volna a társadalmi rendhez, inkább függ a kulturáltság fokától.

Első diáklány: Vannak emberek, akiket ősszel megmagyarázhatatlan szomorúság fog el. A sárguló levelek, stb. mindez bizonyos lelkiállapotot teremt. Mások viszont vidámak, mert ez a gyümölcserés ideje.

Negyedik diák: A megmagyarázhatatlan szomorúság érzése bizonyos fokig a társadalmi strukturától függ. Miért van az, hogy az idegen ifjúságot ma úgy magával ragadja a tespedés. Ha az ember nem lát maga előtt kiutat, akkor nem lehet vidám.

Ehrenburg: Véleményük szerint szétrombolja a mi társadalmunk a családot, vagy nem?

Első diák: Szétrombolja.

Második diák: Nem.

Harmadik diák: Újat formál. A régi kihalófélben van.

Ehrenburg: Mivel lehetne helyettesíteni?

Első diáklány: Nem tudom. Ha tudnám, másképen rendezném az életemet.

Ehrenburg: És most hogyan rendezte?

Első diáklány: Mindmáig sehogyan!

Második diák: A gyermekek szülői nevelése helyébe lép a társadalmi nevelés: csecsemőotthonok, pionirok, komsomolcok. A család nem hal meg, csak megváltozik.

A FÉLTÉKENYSÉGRŐL

Ehrenburg: Mit gondolnak, a féltékenység lehetséges a mi társadalmunkban?

Első diák: Nem tudom; azt hiszem a féltékenység bizonyos fokig nem normális jelenség. Betegség, mely azonban alá van vetve az embernek. Az új társadalomban nem létezhet többé. Ma még létezik.

Második diák: Úgy találom, hogy a féltékenység megnyilatkozásai megmagyarázhatatlanok. Mint érzés lehetséges és természetes.

Harmadik diák: Véleményem szerint a féltékenység érzése gyengévé teszi az embert.

Első diák: Szerintem nem. Csak visszataszító érzés, mert lealacsonyítja a másikat. Ha én féltékeny vagyok rád, úgy ez azt jelenti, hogy tulajdonomnak tekintlek. Az enyém vagy és senki másé.

Negyedik diák: De hogyan lehetne mindenki közömbös? Lennie kell egy bizonyos személy iránt érzett vonzalomnak.

Harmadik diák: Annál rosszabb nekem, ha ettől szenvedek. Féltékenynek lenni észszerűtlen.

Ötödik diák: Itt félreértés van. Összezavarjátok az érzést és annak megnyilatkozásait. Ha valaki féltékenységből beveri a másik ember fejét, vagy revolvergolyót ereszt bele, így ez barbárság. De az érzés még barátok között is létezhet. Képzeljétek el, hogy hosszú ideig jóbarátságban voltatok valakivel és ez az ember elutazik. Egy év elteltével meglátogatjátok, a legmelegebb érzésekkel vagytok tele és hirtelen ráeszméltek, hogy nem jelentek többé semmit ennek az embernek, mert neki már új barátja van. Féltékenyek lesztek, még akaratotok ellenére is.

Első diák: A régi érzéseket a történelmi fejlődés oltotta belénk és lehetetlen azokat egy kézlegyintéssel elűzni, de lassan kihalnak és a szocialista társadalomban nem lesz féltékenység.

Első diáklány: Ha annak az embernek, aki nekem tetszik, más nő tetszik meg, úgy feltételezem, hogy az értékesebb, mint én és ez egészen természetes.

Ehrenburg: Vajjon ön örvend majd ennek?

Második diáklány: Nem hiszem.

Első diáklány: A kérdés világos. Van akaratunk, tudatosak és kultúráltak vagyunk és ezek a tulajdonságok még sokkal fejlettebbek lesznek a szocialista társadalom tagjaiban, tehát energiájukat majd komolyabb dolgokra fordítják és ezzel minden megoldódik.

Ötödik diák: A szocialista társadalomban nem lesznek bűnök, de az érzések megmaradnak. Az ember mindenképpen megőrzi ugyanezt az érzékenységét.

Hatodik diák: Féltekenység alatt azt az érzelmet értem, mely a him és a nőstény egyik tulajdonsága.

A SZERELEMRŐL

Első diák: A szerelem számomra tisztán élettani kérdés. Ezen kívül nem látok semmit. Ezen az alapon épül fel minden egyéb.

Első diáklány: Azt hiszem az elvtárs általánosít. Az az ember, aki képtelen az érzelmekre, nem lehet művelt.

Második diák: A szerelem okvetlen létezik. Mindnyájan ezen a véleményen vagyunk.

Harmadik diák: A szerelem nem észszerű. Hogyan magyarázható meg, hogy nekem ez a lány tetszik és nem egy másik?

Negyedik diák: Ha elismerjük a szerelem létezését, akkor mivel magyarázzuk azt, hogy egy fiú megismerkedik egy lánnyal, vele jár, azt mondja neki, hogy szereti és elhíti vele ennek az igazságát; mikor azonban túl vannak a nemi aktuson, észreveszi, hogy az egész szerelem semmivé lett. Miért emlegetjük tehát a „szerelmet”? Az ember okoskodik, beszél, de maga sem érti, hogy mit mond. Nemcsak a partnerét, azt a fiatal lányt, hanem saját magát is becsapja.

Második diák: Ha egy fiatalember magára akarja vonni egy lány figyelmét, igyekszik valami értékes cselekedettel feltűnni és így kultúráltabbá válik.

Nem lehet azt mondani, hogy a szerelem tisztán élettani jelenség. Így volt régebben és vidéken még ma is láthatjuk, hogy egy fiatalembernek csak azért tetszik egy lány, mert fizikailag szép.

Kultúrált embernél azonban nem ugyanez az eset. A szerelem nem lehet csupán nemi érzés. Érzések komplexuma az, melynek alapján kell kialakulnia az új családnak.

AZ ANYASÁGRÓL

Első diák: Úgy vélem, hogy az anyaság érzése a tulajdon érzésének kifejeződése: „Igaz ugyan, hogy ez a gyermek rossz, de az enyém, tehát jó”.

Második diák: A kollektív neveléssel ez az érzés kihal, hiszen az anya a bölcsődébe adja gyermekét...

Első diáklány: Igen, de egy nyíláson át lesi, hogy hogyan érzi magát ott bent!

Második diáklány: Igen, itt nem egy ruha, vagy ing váltásáról van szó. Nem létezik olyan anya, aki hajlandó volna gyermekét egy másikra elcserélni.

Jegyzetek Kassák új regényéhez

777

(Válasz Illés Endrének a „Nyugat”-ban megjelent cikkére)

Kassák regényei, „Misilló királysága” című fiatalkori munkája kivételével, nem mérhetők és nem vonatkoztathatók a multból ránkmaradt és ma is elfogadott regénytípushoz. Kassák a regényíró túllépett a naturalista iskolán és egyik újabb iskolához sem csatlakozott le. Az izmusok fantasztikusan keserves esztendeit ő átélte a verseiben, regényei már az egyenes vonalban fejlődnek, írjuk emberi tisztaságát, alkotó készségét reprezentálják. A Kassák-regény nem hősök cselekedeteinek a sorozatából tevődik össze, hanem a dialektikus élettörténetek összefogása.

Halljuk az ellenvetést: „Az élet összefogása, ez így nem egyéb frázisnál. Az élethől csak kivágást adhatsz, mert az egész felület nem fér szemed hártájára és nem fér el egy könyv lapjaira”. Ha Kassák naturalista író lenne, akkor ez az ellenvetés sokban igazat mondana. De ő nem az élet felszínén pepecsel, a történeteket figyeli, azok törvényszerű összefüggését keresi, egy cseppben a tengert akarja érzékelteni. Nem leírja a világot, hanem annak élményét akarja szuggereálni. Kassák nem a reprodukáló fényképész, hanem az alkotó művész módszerével dolgozik, nála nem a „szerencsés kivágás”, hanem az egész karakterizálása a fontos. Vannak, akik az egyes momentumokat romantikusan felnagyítják, ő a lehető legnagyobb kiterjedést, mélységet és magasságot a lehető legkisebb területen és lehetőleg időegységben akarja kifejezni. De soha sem kiszakítva a folytonosságból és a még nagyobb egységekből. Ezen a ponton vetődik fel Kassák regényeinek sokat vitatott kompozíciós kérdése. Illés Endrének a „Nyugat” február 1-i számában közölt és különben nagyon sok odaadással és komoly elmélyedéssel megírt tanulmányának is ez egyik sarkalatos pontja és éppen itt mutatkozik meg a kritikus téves beállítottsága, esztétikus és morális elfogultsága. Illés Endre kompozíciós kifogása pontosan a Kassák-versekre is alkalmazható. Ez a kifogás nem új és Kassák jó néhány évvel ezelőtt így válaszolt kritikusaiknak: „Az én verseimben hiába keresitek a ti kompozíciós törvényeitek érvényesülését. Ezeket a verseket más ember írta, mint amilyenek ti vagytok és ezért más kell, hogy legyen a mondanivalójuk és más kell, hogy legyen a kompozíciós formájuk is. Az én verseim megjelenésükben nem a processióhoz, hanem a népgyűlések tömegegységéhez hasonlatosak. Nem ott kezdődnek, ahol az első betűt leírom és nem ott fejeződnek be, ahol az utolsó pontot leteszem. Olyanok ezek a versek, mint az igazi drámák, egy központi mag köré gyűltek össze a szavak és sorok, hogy kifejezzék azt a belső telítettséget, ami az író alkotásra kényszeríti és a demonstrált élet sorsszerűségét felérettessék az olvasóval.” Kassáknak ez a megállapítása maradék nélkül vonatkozik regényeire is.

Illés Endre kész formulával nyúl hozzá Kassák regényeihez és mivel a megformált anyag nem illik bele az ő matricájába, megáll-

munka

pítja, hogy az anyag nincs is megformálva. Kétségtelen, hogy a Kassák-regények konstrukciója nem azonos a görög templom kompozíciójával. Igaza van Illés Endrének, a „két hatalmas oszlopra” Pál és Tóni életére nem borul rá a boltozat, kétségtelen, a többi sorsok a két elülsővel együtt nem formáznak görög templomot. De azt kérdezem, miért kíván a kritikus ettől a regénytől ilyen klasszikus templomra emlékeztető zárt formát? A „Munkanélküliek” története ma történik, megjelenési formájában hogyan vehetné magára a klasszikus, vagy a feudális világszemlélet megnyilatkozásai formáját? „Dór oszlopok és hatalmas templomépület” a kritikus a négy fal között és klasszikus olvasmányaira emlékezve így vizionálja maga elé a világot, (ez esetben a művészi alkotás tökéletességét) Kassák pedig bent áll a zajló életben és mondanivalója, nagyon természetesen, inkább a villamos centrálék, a hatalmas pályaudvarok és egyéb korszerű intézmények konstrukciós formájában, mint a tőle teljesen távoli templomok kompozíciós formájában fejeződik ki. Kassák Lajos a szociálista ember világszemléletével a mai élet legnagyobb problémájáról, a negyedik és ötödik rend szörnyű katasztrófájáról és ezen a katasztrófán keresztül az összes rendek katasztrófájáról, az ember katasztrófájáról beszél. Az ilyenfajta regényhez hibrid munka lenne a klasszikus formák alkalmazása, ha azok önmagukban még olyan abszolút értéket is jelentenek. Itt az áramfejlesztőből, a vas- és vasbetonoszlopok sora viszi a villanyvezetéket az emberek, a város a felhasználás felé. Egyforma, vagy alig különböző sorsok állanak egymás mellett és együtt — akarva vagy akaratlanul — közös célt szolgálnak. Nem boltozatosan hajló tetőzet, nem ég felé nyúló torony teljesíti be életüket és mutatja meg összetartozandóságukat. A simán összefogó drót, az árammal telített huzal, amely végül is ragyogó lámpában, vagy rohanó kocsiban végződik, ez a sokszor rejtett hálózat adja meg és fejezi ki a mű életenergiával telített egységét. Természetes, hogy az egybizonyos nézőpontból látott oszlopok erősen különböznek egymástól. Perspektívikusan látva, Pál és Tóni sorsa részletesebb, a hátrább vagy oldalt állóké pedig elmosódottabb. De az egész szempontjából egyik sem fontosabb a másikkal. A regény kezdetén elindulunk a két figurával és a könyv végén már látjuk, hogy a többiek, az egész város, az egész ország sorsa ennek a két vándornak a sorsához hasonló.

Anyagszerűség! Szintén egy pont, amely mellett meg kell állnunk Illés Endre tanulmányát olvasván. I. E. szemére veti Kassáknak, hogy nem ismeri az anyag tulajdonságát és nem is izgatja annak megismerése. Ez új vádpont. Hiszen tudott dolog, hogy Kassák egész esztétikai elképzelése az anyag ismeretén épül fel. Számtalanszor leírta, hogy „a művészi alkotás folyamata elsődlegesen nem egyéb az ellentálló anyag és az alakítani akaró művész egymás elleni küzdelménél. Ahol az anyag engedelmességre kényszerül, ott kezdődik az alakítás művésze”. És emellett az elmélet mellett bizonyít minden alkotása. Mondatai szigorúan megkomponáltak és a képei, nem egyszer, megdöbbenően anyagszerűek. Nem stílust ír, hanem formákat szerkeszt és ezeket a formákat az anyag alaptulajdonságai határozzák meg.

Erre az állítólagos anyagnemismerésre vezeti vissza I. E. Kassák 779 polgári figuráinak „bizonytalan, elmosódott” voltát. Elismeri, hogy az író belülről és nagyszerűen látja és rajzolja meg munkásalakjait, de kérdezi: miért oly rossz Flórának a rajza, miért rossz mindaz, ami körülötte történik? Így felel a saját kérdésére: Azért, mert az író nem ismeri anyagát. Úgy gondolom, I. E. ezen a ponton is tévedésben van. Kassák igenis látja polgári figuráit, még hozzá jól és tárgyilagosan. Csak éppen más szempontból látja és más szemszögből világítja meg őket, mint ahogyan azt a polgári írók tették és teszik még ma is. Ugyanígy van ez a polgári kritikussal is. Illés Endre egészen másképp látja osztályos társait, mint az, aki az osztályon kívül áll. A polgár részére a Kassák által megrajzolt munkanélküliek, meglepően torz alakok, ismeretlen alakok, sztigmás figurák, hallatlanul érdekesek. Viszont megdöbbenve látja, hogy ezek mellett az alakok mellett, akikkel életében most találkozik először, érthetetlenül szürke, jelentéktelen figura a vénkisasszony. Úgy érzi, hogy az alak rajza rossz és valószínűtlen, szavai élettelenek, mindaz, amit az író elmond róla: elhasznált patron... Milyen érdekes momentum! Ezen a ponton érdemes lenne hosszú, átfogó tanulmánnyá szélesíteni ezt a nagyon is vázlatos írást. Érthető a támadás. Hiszen a neveltetésében, gondolkodásában, egész életfelfogásában polgári kritikus erről a Flóráról sokkal többet, sokkal különbeket tud. Találkozik vele naponta, különös részleteket ismer az életéből, emlékszik rá regényekből és színdarabokból. Mindenütt, mint érdekes, rokonszenves vagy ellenszenves, egyéniség lépett fel, cizellált alakja köré különös események fűződtek s ime, Kassák kezei között dísztelen csontvázvá alakul át, unalmas, jelentéktelen bábú lesz belőle. Gyöngé fénye lehalványul az erősebb fényű csillagok mellett. Gondolja meg a kritikus, hogy mi történik Kassák regényeiben a Flórákkal és a hasonló alakokkal! Kompozíciós és tárgyi fontosság szempontjából egy különös helycserének vagyunk tanui. A polgári regényekben, éppen az író világszemléleti beállítottságánál fogva a Flórákból és Flórákért indultak el a történetek, a negyedik rend alakjai csak mint staffázsok szerepelnek mellettük, az ő csillogásukat, kiválóságukat voltak hivatva emelni és most Kassáknál, szintén világszemléleti beállítottságánál fogva a negyedik rend lép az előtérbe, az író ezekben látja a kor jellemző, életerős, tragikusan küzködő figuráit és mellettük a polgári alak elhalványul, mintegy csak adalékképpen szerepel a műben. Csak a teljesség kedvéért van benne és nem azért, hogy a tempót megadja és a mai ember sorsot szimbolizálja. Éppen ezeknek a tényezőknek újszerű, valóságos elrendezésében mutatkozik meg Kassák modern regényírói képessége, emberi és művészi jelentősége. De megérteni őt csak azok tudják igazán, akik a kor változásával maguk is meg tudnak változni. Tegnap más volt az író nézőpontja és mindenkor a nézőpont határozza meg a tények újszerűségét, illetve időszerűségét, általánosan jellegzetes voltát.

Kassák a felületeket kerülve, embereket formál, anyagot gyúr, világot teremt írásaiban.

Nádass József

munka

Gyerekek a tanyán

A tanyák gyermekeiről írok: ott kezdem, amikor még az anyjuk hasában vannak és újabb gondokat hoznak a cselédkaszárnyák közé. A bába nem jön ingyen a betegágyas asszonyokhoz. A gyermekek, ha pucéron jönnek is a világra, ruhácskát kell húzni rájuk, de még a ruha sem ad meleget, ha a házban dermesztő a hideg. A masinába fűteni kell. Ahhoz pedig, hogy tejeljen a csec és odatarthassák a mellüket a gyermek szájához, erősen kell táplálkozni az anyának. Tejet inni dosztig. A papnak a keresztelésért pénz kell. Semmi sincsen. Mindent elő kell teremteni. De hogy? Az emberek megtoldják a hajnali 4-től este 7-ig tartó munkát, amit az uraságoknak dolgoznak, egy-két órai munkával, amikor maguknak dolgozhatnak. A vasárnapi pihenő napból munkanapot csinálnak. A nyári tanyai cselédemberek felvállalták ez évben az uraság kaszálóját levágni. Az anyaszénát harmadába, a sarjút felébe. Máskor ezt a munkát a közeli falu szegényparasztjai vállalták fel. Ezek a cselédemberek a vasárnapi pihenőnapjukon végezték el ezt a nehéz munkát. És még így is kukoricás kenyeret esznek, sőt a tavasszal a tanyában egyetlen családnak sem volt kenyeré heteken keresztül. Az asszonyok és a pulyák napszámba járnak, ha akad valahol. Ahol van valami eladnivaló, ha az még egyszer olyan szükséges és nélkülözhetetlen is, pénzzé teszik. Eladják a szájuktól az utolsó csirkét, tojást, libát. Ahol már ez sincs, ott a fertájra kijáró komencióból eladnak egy pár kilót. Ez azt jelenti, hogy a mindennapi kenyérből — illetve a kenyérből —, mert kenyér nincs mindennap, még vékonyabb karéjt vágni, mint eddig. A gabonának nem nagy az ára a terménykereskedőknél. Aprópénzt kapnak érte. Egy cseléd évi komenciója: 10 q gabona, 4 q búza, 4 m³ tűzifa, 25 kg só, 1500 □-öl föld, 1 tehéntartás, 1 sertéstartás malacozással, természetben lakás és néhol tehéntartás helyett pénz. A komenció persze tanyánkint rosszabb. Györgytarlón, egy 3600 holdas birtokon a főintéző azt mondta:

— Tavaly kénytelenek voltunk csökkenteni a cselédemberek bérét. Onnan vettünk el, ahol nem érzik meg annyira. Az évi 40 P ángária-pénzből 20-at levontunk. Az a 40 P a cselédembernek olyan volt, mint a városi polgárnak a színházra, hangversenyre, könyvre költött pénz. Ezeknek az a pénz arra való volt, hogy a karácsonyi ünnepekre és a húsvéti húshoz elhozzanak maguknak egy-egy korsó bort.

Ezzel szemben igaz az, hogy az emberek azt a 40 P-t csak végszükségben kérték ki a gazdasági irodákon: szülés, lakadalom, halálzás esetén. E három közül valamelyik minden évben elő szokott fordulni egy családban, de gyakori, ahol mindahárom is előfordul.

A gyermekek születnek. Sokszor csapatostul jön az anyából a gyermek, mint az iskolából. Az ikrek keresztapjának: a gróf, báró, méltóságos úr, vagy a kanonok úr, szóval a földek és tanyák uraiból kérnek fel. Persze egyes gyermeknek is elvállalják a keresztapaságát. A nagyúri keresztapák fizetnek, mint katonatiszt. Egyszersmindenkorra küldenek egy pelenkára valót. Később, ha felnő a fiú, szolgálatot talál a tanyán, vagy ha ki akar innen szakadni, ajánlólevelet kap, vagy állásba

téteti a nagyúri keresztapa. Így jutnak be méneshuszárnak, később ki 781
falukba községi csődörökhöz lóapolónak. Így jutnak be földesural-
szesz, kender, téglá, stb. gyáraiba. Így kapnak mezőöri, vadőri, kis-
bírói, altiszti állásokat. Így kapnak engedményeket, sőt felmentést a
katonai szolgálat alól a nagyúri keresztapák keresztfiai. Az anya a
házban szüli a gyermekét. Tekintettel, hogy a cselédembernek egyszob-
ás lakása van, a szülésnél bent van az egész család. Aprók és nagyok.
Látják anyjuk kínját, amikor vajudik és hallják ordítását. Szekérrel,
trappban megy valaki a bábáért. Várhomoktól 11 km-re van a bába.
Van olyan tanya, ahol csak 17 km-re. Orvos is ilyen távolságokra van.
A Tisza és a Bodrogmenti tanyákhoz sok helyen a folyó túlsó oldalán
közelebb is lenne orvos és bába, de a víz nagy akadály; kompon és
csolnakon lassú és körülményes a közlekedés. Ehhez jönnek még a jár-
hatatlan utak. A tanyákat a faluval hányt-dülőút köti össze. Ez az
út tavasszal és ősszel csak ökrösszekérrel járható. A pataki alsóhatár
sokszáz tanyáját nem köti össze járható út a várossal. A gyenge csinált
utakat még annakidején úgy csinálták, hogy arra vigyen, amerre Win-
dischgraetz herceg, gróf Majláth és a papok véghetetlen nagy földjei
vannak. A rossz utak miatt még messzebb van a falu és a város. Na-
gyon sok anya vérzik el és sok csecsemő hal meg amiatt, hogy a bába
nincsen kéznél a kellő időben. Nem egy anya szül meg a földeken
munkaközben. Ilyenkor előkerül a rozsdás rongyvágó és az asszonyok
nyisszentik el a köldököt. Szülés után az anya betegágyat fekszik, de
csak pár napig, mert a munka miatt időnek előtt fel kell kelni. A be-
tegyás asszonynak a rokonok és ismerősök ennivalót visznek; tyúk-
levest, töltöttkáposztát és süteményt. A gyengén táplált anya ilyenkor
bezábal, most jóllaknak a nagyobb gyerekek is. A szegénység miatt a
mosó- és kenyérsütőteknő egy. Ebbe fürösztik a gyereket. Pelenkának
az utolsó lepedőt nyírják darabokra. Amikor már nincs szükség a pe-
lenkára, törülközőnek használják és majd a másik éven, ha új gyer-
mek jön, törülközőből lesz pelenka. A gyermek 15—16, sőt még több
hónapig van a pólyában. Kevesebb ideig még véletlenségből sem.
A szoptatás is ennyi ideig tart. Szoptatni naponta annyiszor szoptatnak,
ahányszor sír a gyermek. De a tej sem hallgattatja el mindég a síró
gyereket. Valami baja van és sír. Ilyenkor inkább zöld, mint féligért
mákfejből, ami sose fogy ki a háznál, mákonyt főznek és azzal itatják
meg. Vagy: fadarab végire rongyot kötnek, bevonják vele a fát és
szacharint dörzsölnek időnkint a rongyhoz és azt dugják a gyermek
szájába, hogy elhallgattathassák. Szokták a rongyot pálinkába is már-
tani, de ritkábban, mert pálinka nincs és ha van is, nemsokáig marad
meg a háznál. A szoptatás ideje alatt a gyermek tehéntejen és kenyere-
ren kívül mást nem nyalogat. Mihelyt kikerül a pólyából, eszik, amit
a család: szárazbab főzeléket, krumplilevest, zsámiskát és vasárnap
esetleg tyúkhúslevest, vagy ha döggjárvány van, húst, amennyi belefér.
Főttésztaát sokat. Zöldféléket keveset; nem szeretik, nem lehet vele meg-
rakni a gyomrot. Nem is csinálnak zöldfőzeléket. A rossz, egyoldalú,
hiányos, helytelen táplálkozás produkálja a görvélyes, görbelábú, fej-
letlen, puffadthasú gyermekeket.

munka

A pólyásgyermek nappal a bölcőben van; éjjel az anyja mellett az ágyban, hogy kéznél legyen, ha sír és odatarthassa neki a mellét. Máskor az asszony az emberrel alszik, ilyenkor kiszorul az ólba, vagy priccset fabrikál. Egyszobában 10—16-an alszanak. Az uradalmak szívesebben fogadnak fel olyan munkáscsaládokat, amelyekből több munkás kitellik, mert azoknak együtt, csak egy cselédlakás kell. A fiú, ha megnősül, a családban marad. Az öregek kényszerítik, hogy a fiú nősülés után is a családba maradjon. Ha több kereső van egy családban, mindjárt jobban néznek ki. Viszont a fiatalok jobb szeretnek különmenni az öregektől, mert addig tudnak maguknak egy tehénkét vagy malackát szerezni, amíg nincsen, vagy még nem nagyok a gyerekek. Azután már nehéz. Ezért hát népes a család, nincs férőhely a házban, annyian vannak néhol. Egymástól szívják a ház levegőjét. Asszony az emberrel, testvér a testvérral egy ágyon alusznak. A beteg kilégzését beszívja az egészséges. Egyik sem tud rendesen kinyújtózni, pihenni. A szellőztetést nem ismerik. Már kora ősszel betömik kenderpozdorjával az ablakközt. Sose nyitják ki az ablakot, mert ha egyszer teljesen kihül a szoba, kevés az uraságok mérhetetlen erdői ahhoz, hogy csak egy cselédlakást is be tudnának melegíteni. Olyan rossz szak a cselédkaszárnnyák. A komencióstűzifa csak galyfa és az is kevés. És abba a házba főznek, amelyikben laknak. Nyárra azért nem nyitnak ablakot, mert akkor nem lesz hűvös a szoba. Ezért hát szédületes nehéz a levegő a házban. A gyermek szívja. Nem viszik levegőre. Nyáron azért, mert napszúrást kap. A gyermek, míg járni nem tud, nem is igen van levegőn. Erről tanuskodnak a tanyák sápadt, ijesztően fehér gyermekei. A tanyai szabadlevegő dacára ezért ötödöl a gyermekgümőkor. Sok uradalomban, de főként a zsírosparasztgazdák tanyáin nem kap gyógyszert a cselédember családja. Van hely, ahol orvost sem. A legtöbb analfabéta a tanyákon van. Ezek az emberek jobban hisznek a saját és a komaasszonyaik gyógyszereinek, mint az orvosi recepteknek. Sebre: érttrágya pókhálóval borítva. Daganatra nyúlháj, kigyóhagyma stb. Belsőfájdalmakra nadályt ragasztanak a mellre és a nyakra. Az egyik tanyán egy másfélhónapos gyermek nagy kínok között halt meg. Csupa nyílt seb volt a feje és az agyveleje látszott. A gyermeknek varas volt a feje és az anya síkporral hintette be, hogy száradjon.

A nagyobb gyermekek nem szeretik, ha új gyermek születik közejük. Nekik kell bajlódni velük. Mosni a pelenkát és ringatni a bölcsőt; vigyázni otthon a gyermekre, amíg az anya másnál van, vagy kint a komenciós földeken dolgozik. A kis gyerek a nagyobb gyereket megfosztja játékától.

A gyermek az apjával ritkán találkozik; délben és este. Az anyák, testvérek, sógorok, csak kiabálnak a gyermekre. Az anya van legközelebb a gyermekhez. De nevelést nem kap az anyától, csak enni kap, — ha van. Ha nincs mit enni, átkozzák az anyjukat, amiért nem ad nekik falni. 4—5 éves korig a ház előtt és a ház hátánál játszanak, később kimerészkednek a rakodóba és a szalmakazlakon nyúzzák a ruhát, vagy a törekeskazlakban bujkálnak. Mindenütt beléjük ütözközik a nagyok; az ispán bottal kurgatja őket befelé. Felkapaszkodnak a szeke-

rekre, ostorukkal rácsapnak a lassan ballagó igáslovakra. Mindenünnen zavarják őket. Játékmotívumuk a ló és a kocsis; néha megejti őket a gép, ha látják a traktort, a cséplőt, az uraság luxusautóját vagy a fiatalurak motorbiciklijét; ilyenkor gépet konstruálnak. A lányok jáccója: a baba és a földből pisivel gyúrt sárpogácsa. A gyermekek játék közben összekapnak és az anyák választják el a civódó kölyköket. Egyik anya sem a maga gyermekét veri; ezen aztán az asszonyok jönnek össze és átkozzák egymás kölykeit. A gyerek télen beszorul a házba, mert láb-beli nincs és ha van, azért nem engedik ki őket, mert eláztatják a csiz-mát. Ülnek hát a masina mellett, lóbálják lábukat, ostort fonnak és ropogtatják a napraforgót. Hallgatják a nagyok beszédét. A nagyok-nak nincs a gyermek előtt titok, csak ha távollevő személyről van szó és nem akarják, hogy a gyermek esetleg visszamondja. Kint látják az állatok párosodását; bent éjjel hallják a nagyok szerelmét. Nappal a trágár beszédet. Este a fiatalok járnak a lányokhoz és látják szeret-kezésüket. Látják, hogyan születik a gyermek. Őnekik ez nem feltűnő és természetesnek, magátulértetődőnek találják. Megértik mindennek az okát. Az asztalra kitett főtt krumpli azért ereszt párát, mert forró. A gyermekek nőnek a hasonszőrű szegényemberek között. Másféle em-berek közül látják a papot, akik ködölik az agyakat. Látják a fináncot, aki dohány után szaglászik és a csendőröket, amikor zsvány után nyomoznak, vagy amikor a leventéket szedik össze és viszik őket a szolgabíró elé. Látják a vándorkereskedőket, akik egy pár cső össze-mezgerélt kukoricáért cukorkával édesítik meg keserű életüket. A moz-gókereskedők szamaras szekérkével járnak a tanyavilágot. Sót, fésűt, hajtút, szappant ad kukoricáért, szemes terményért, babért stb. Ez cse-rekereskedés. A kereskedők zsákokat visznek magukkal és abba szedik az áruért kapott terményt.

A gyermekek iskolában: télen a nagy hó és hideg miatt, ősszel, ta-vasszal a kerékagyigérő sár miatt nem járnak. Ki vigyázna odahaza az apróbbakra. A tanyai iskolában félig üresek a padok. Messziről járnak a gyerekek. A helybeliek még elmennek, de azok, akik más tanyákból, 4—5 km meszeségből kutyagolnak, nagyon kevesen jönnek. Reggel jönnek az iskolába, nem is mennek haza elébb, csak délután 4-kor. A fiúk a tarisznyában, a lányok a kézikosarukban hoznak magukkal enni; ezért van olyan nehéz ételszag a tantermekben, mert itt fogyaszt-ják el az olajoskenyeret. A Nagyhomok tanyai iskola 4 lépés széles és 5 lépés hosszú. Cselédlakásból lett átalakítva. Persze az alakítást úgy kell érteni, hogy betoltak 4 fapadot és egy rozoga asztalkát. A ta-nító azt mondta:

— Beférnek azért a gyerekek, mert mindig vannak hiányzók.

Az ablak olyan nagy, hogy a tanító épen kidughatja a fejét rajta, ha a szünetről bekiabálja a gyerekeket. Általában rossz fűtés. Nincs fa. Minden gyermek, ha jön az iskolába, hozni kell neki 2 darabka fát. Aki tud, hoz, de a legtöbbje csak száraz napraforgószárat hoz, mert nincs otthon tűzifa. Ha nagy a hideg, akkor elmarad a tanítás, mert hideg teremben nem lehet tanítani, ezt belátja még a vallásügyi mi-niszter is. A gyermek ülepe oda talál fagyni a padhoz. Nagyon sok a

munka

hiányzó. Sok gyereknek nincs lábbelije, vagy nincsen talpra pénz, hogy megjavítsák. Ruha nincs. A legtöbb beteg, mert agyonhült.

Naponta kétszer esznek: reggel kenyeret és este egy kis meleg ételt. Az már luxusszámba megy, ha néhol ezerédesel és borkövel teát isznak. A táplálkozásuknál csak a ruházatuk gyengébb. A lányok vékony kartonruhában, a fiúk háziszóttos vászonruhában járnak és vásott, nehéz, nem a lábukra való csizmában húzzák maguk után a lábukat, télvíz idején.

Palatáblára írnak még az ötödosztályosok is, mert nincs pénz tanuszerekre: írkára, ceruzára, tollra, könyvre. Nagyon drágák a tankönyvek. Az olyan tanyai iskolák, amelyeknek igen nagy a körzetük, a tanerősek. (Józsefmajor, Lápló, Rózsás.) A Józsefmajori iskolába 200-on felül van beiratva gyerek. Délelőtt jár az egyik taniszport a tanító elé és délután ugyanabba a tanterembe a másik taniszport a tanítónő elé. Így oldják meg a tanteremhiány és a fűtés problémáját, mert 100—100 gyermek teste fűt. De ha még leütjük a napi 40 hiányzót, akkor is fűt. Az egytanerős iskolában mind a 6 osztályt egy tanító tanítja. Persze a tanyák iskoláinak 96%-a egytanerős. Zsonglőrök ezek a tanítók, egyszerre 6 hangszeren is játszanak.

A gyermeket korán fogják munkára. Tavasszal szurkálóval a kezében beáll a sorba a nagyok közé és szurkálja feszt a szűrőkát és dudvát a zöld vetéstáblákon. Vagy ha sok az egér nyáron a földeken, az uradalom irtatja az egereket. Minden döglött egérért 1 fillér jár. Se-regestől mennek a tarlószántáskor a barázdákban a gőzeke, traktoreke után és fütykösbottal verik az egereket. Kézikosárba gyűjtik és este felveszik az érte járó pénzt a gazdasági irodában. Van gyerek, aki 2 pengőt is összeüt egy nap. Ősszel kukoricatöréskor járják a tanyákat a városi puccos dámák, a MANSZ hölgyei és megrendelik a gyermekeknek, hogy fonjanak kukoricaháncsot adott minta után. 1 méterért 1 fillért fizetnek. Ezekből a fonatokból csinálják a kukoricaháncsból font kerti bútorokat és ezeket állítja ki a MANSZ a kiállításokon, — de sehol sem tudják, hogy 8—10 éves tanyai lányok kezük munkája tapad hozzá. Télen, kegyetlen hideg vasárnapokon 40 fillérért hajtják a vadat a vármegyei urak puskaesővére a nagy körvadászatokon. Nagyon sokféle munkát végeznek ezek a gyerekek, már addig is, míg ki nem kerülnek az iskolából és amíg nem viszik őket a leventébe.

Az ország népességének 21.8%-a, tehát az összlakosság egyötödénél több lakik a tanyákon. A tanyákon több a gyermek; a 15 évnél fiatalabb népesség itt 32.4%-a, a belterületek 26.2%-ával szemben.

Az emberiség mostoha gyermekeiről írtam.

Bodrogköz, 1933 február hó.

Andreánszky István

munka

társadalmi és művészeti beszámoló • felelős szerkesztő: Kassák Lajos • helyettese: nádass József • felelős kiadó: Falus Ervin • szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VI., Bales-u. 19. II. 7 • csehszlovákiában: Jelen Mihály, Bratislava, Bél Mátyás-u. 7. • minden közleményért a szerző felel • egyes szám ára: 60 fillér, kc. 360, lei 20 • előfizetési ár félévre 3 p., egész évre 6 p., kc. 18; illetve 36, lei 100, illetve 200

Elek nyomda kő-, és könyvnyomdai műintézet, Budapest, V., Koráll ucca 6-8. Felelős: Elek Lipót